

1978

1979

1980

1981

RIIGI

1983

1984

TAGASI

1986

VÕITMISE

1988

AJAJOON

1990

1991

1992

Rein Järlik

**RIIGI
TAGASI
VÕITMISE
AJAJOON**

Väljaandja *20. Augusti Klubi*

(Keele)toimetaja *Lehte Hainsalu*

Täna

Jüri Ehasalu ning 20. Augusti Klubi liikmeid Alar Maarendi,
Toomas Korki, Arvo Juntit, Johannes Kassi, Indrek Toomet,
Peet Kaske, Heldur Petersoni ja Aldo Tamme,
kellel ajajoonel oluliste märkide
lisamiseks ettepanekuid oli.

Võlgnen tänu ka

Sirje Karisele Tartu Linnamuuseumist,
Mariann Raismale Tartu Ülikooli Muuseumist,
Olavi Pestile Saaremaa Muuseumist ja Kaidu Tiirikule Rakvere Muuseumist,
Eldar Efendijevile, Lembit Kaljuveele, Tõnis Lukasele, Küлло Arjakasele,
Henn Karitsale, Jaan Elgulale, Riho Rõõmusele,
Erki Berendsile, Aarne (Korsten) Meensalule
ning klubikaaslastele Mai Kolossovale, Ain Tähistele,
Mart Laarile, Marju Lauristinile ja Liia Hännile,
kelle poole ajajoonel mõne hetke
täpsustamiseks pöördusin.

Küljendanud *Rein Järlik*

Kaane kujundanud *Aivar Täpsi*

© Autor

© Toimetaja

© 20. Augusti Klubi

© Bookmill

Bookmill Tartu 2021

ISBN 978-9949-9565-6-2

Austatud lugeja!

Käesoleva raamatu ajajoon on meie rahva lugu läbi viieteistkümne aasta. See joon algab päevast, kui Moskva pani Eesti kõige kõrgemale võimutoolile Karl Vaino koos püha parteilise ülesandega eesti rahvas ükskord ometi ära venestada. Katseid võtta meilt kõige eredam rahvustunmus, meie emakeel, oli ju ajaloo varemgi tehtud. Viimane algas varsti pärast 1950. aasta VIII parteipleenumit, kui tulihingeline internatsionalist Gustav Naan võttis rõõmustada, et Eestis on juba kujunenud ja areneb eesti sotsialistlik rahvus.

Ja peatub see ajajoon 8. oktoobril 1992, kui saime ütelda, et põhiseaduslik riigivõim Eestis on taastatud.

Me jätsime sellele joonele palju märke oma seaduste ja otsustega, seadluste ja deklaratsioonidega, pöördumiste ja avaldustega, valimistega ja nende boikoteerimisega. Äratasime tähelepanu kogu maailmas ja mõni meie samm sai eeskujuks teistelegi rahvastele nende võitluses enesemääramise õiguse eest.

Sellele joonele jätsid märke mujal, nii meie kõrval kui ka meist üsna kaugel toimunud sündmused, mis meidki mõjutasid kas innustades või hoiatades.

Sellele joonele sündisid meie parteid ja erakonnad, liikumised ja liidud, sinna hakkasime samm-sammult taastama riiki, millest me kaks inimpõlve tagasi olime ülekohtuselt ilma jäänud.

Meie läksime oma teed ja meil oli kiire, aga me ei tohtinud ju oma võimalustest midagi kahe silma vahele jätta. Mitte alati polnud meil aega täpselt fikseerida, millal just miski toimus või juhtus, ja seetõttu on mõndagi sündmust erinevates allikates erinevalt dateeritud. Rääkimata juba sündmustele vastakate hinnangute andmisest.

Ajajoon jätkub, sest ükski riik ei saa kunagi valmis.

Rein Järlik

teleajakirjanik,

Eestimaa Rahvarinde Rahvavolikogu liige,

Eesti Kongressi saadik, Eesti Komitee I koosseisu liige,

Eesti NSV / Eesti Vabariigi Ülemnõukogu liige,

Põhiseaduse Assamblee liige,

VII ja VIII Riigikogu liige ja keskkonnakomisjoni esimees,

20. Augusti Klubi asutajaliige 1994, juhatuse liige 1994 – 1997,

Klubi president 1997 – 2007

Tartus 21.02.2021

1978

26. juuli 1978

**EKP KESKKOMITEE ESIMESE SEKRETÄRI
KOHUSTEST VABASTATI JOHANNES KÄBIN,
TEMA ASEMELE PANDI KARL VAINO**

Juba oma esimestes avalikes esinemistes vene keele määravat tähtsust rõhutanud Karl Vaino alustaski uut katset eestlasi venestada. Kümme aastat sai ta üritada seda ellu viia.

28. september 1978

EESTI VIIMANE METSAVEND LÄKS VABASURMA

Võhandu jõe ääres Võrumaal olid julgeolekumehed jälile saanud teadaolevalt viimasele metsavennale August Sabbele. Vangistamisel rebis Sabbe ennast lahti ja hüppas jõkke.

13. oktoober 1978

**NSV Liidu Ministrite Nõukogu määrus (salajane)
ABINÕUDEST VENE KEELE ÕPPIMISE JA ÕPETAMISE
EDASISEKS TÄIUSTAMISEKS LIIDUVABARIIKIDES**

19. detsember 1978

**EKP KK büroo otsus (salajane)
VENE KEELE OMANDAMISE JA ÕPETAMISE EDASISEST
TÄIUSTAMISEST**

Vastu võeti ka ürituste plaan NLKP KK samasisulise määruse täitmiseks. Tänu Rootsisis ilmunud Eesti Päevalehele sai see novembris 1980 Eestiski teatavaks.

1979

17. jaanuar 1979

ÜLELIIDULINE RAHVALOENDUS

Eestis elas 1 464 476 inimest, eestlasi oli 947 812 (64,7%). Narvas, Sillamäel ja Paldiskis oli eestlasi alla 5 protsendi.

11. juuli 1979

KARL VAINO RÜNDAS EKP KK PLEENUMIL EESTI RAHVUSLUST, ÜLISTADES VENE KEELT

23. august 1979

BALTI APELLI AVALIKUSTAMISE PÄEV

45 Eesti, Läti ja Leedu kodaniku märgukiri ÜRO peasekretärile, Saksamaa LV, Saksa DV ja Atlandi hartale alla kirjutanud riikide valitsustele nõudega avalikustada Molotovi-Ribbentropi pakt koos selle salaprotokollidega, kuulutada need allakirjutamise hetkest õigustühisteks ning taastada Balti riikide iseseisvus.

12. detsember 1979

NLKP KK Peasekretäri Leonid Brežnevi ja NLKP KK Poliitbüroo Erikomisjoni otsus

VIIA AFGANISTANI SISSE NÕUKOGUDE VÄED

„SÕBRALIKULE AFGAANI RAHVALE

**ABI OSUTAMISEKS JA TEMA PIIRIRIIKIDE POOLSETE
VÕIMALIKE AFGAANIVASTASTE AKTSIOONIDE
ÄRAHOIDMISEKS“**

25. detsembril algaski vägede sisseviimine vastavalt NSVL kaitseministri Dmitri Ustinovi päev varem antud direktiivile.

1980

Tuli ärev aasta. 30. märtsil tulistati ja haavati USA presidenti Ronald Reaganit, 13. mail sai atentaadikatse ohvrina haavata paavst Johannes Paulus II. Kuninganna Elisabeth II pihta 14. oktoobril sihitud lask ei tabanud.

1. jaanuar 1980

ETTEPANEK BOIKOTEERIDA XX OLÜMPIAMÄNGE MOSKVAS

Boikotiettepanek tehti Brüsselis NATO nõupidamisel protestiks NSV Liidu vägede agressiooni vastu Afganistanis.

27. märts 1980

VAINO VÄLJAS VABASTATI EKP KESKKOMITEE SEKRETÄRI AMETIST SEoses TEMA NIMETAMISEGA NSV LIIDU SUURSAADIKUKS VENEZUELA VABARIIGIS

4. – 6. juuli 1980

XIX ÜLDLAULUPIDU TALLINNAS

Sellel laulupeol kanti ette 72 heliteost, neist 50 oli eesti autorite looming.

20. juuli 1980

TALLINNAS ALGAS XXII OLÜMPIAMÄNGUDE PURJEREGATT

KGB suutis sel päeval Tallinna tänavad peaaegu inimtühjad hoida.

21. juuli 1980

**EESTI NSV 40. AASTAPÄEVA TÄHISTAMINE
V. I. LENINI NIMELISES TALLINNA
KULTUURI- JA SPORDIPALEES (LINNAHALLIS)**

Koosolekul ei kostnud kõnepuldist sõnagi eesti keelt.

22. september 1980

ESIMESED NOORTERAHUTUSED TALLINNAS

Rahutused puhkesid Kadrioru staadionil, kui Teleraadiokomitee juhid pärast Eesti Televisiooni ja Eesti Raadio jalgpallimatši keelasid ansambli „Propeller“ kohe esimese pala järel ära. Seejärel suundusid noored rahutu massina kesklinna.

28. oktoober 1980

AVALIK KIRI EESTI NSV-st

Ajalehtedele Правда, Rahva Hää! ja Советская Эстония saadetud kiri oli 40 eesti haritlase terav protest venestamise vastu Eestis. Allakirjutanute arvu järgi hakatigi seda nimetama 40 kirjaks, ja kuigi kirja ei avaldatud, levis see käest kätte. Levitajaid ja allakirjutanuid karistati, aga kuna vangi kedagi ei pandud, sai rahvas julgust enda eest seista.

10. november 1980

**LEGALISEERITI POOLA AMETIÜHING „SOLIDAARSUS“
(SOLIDARNOŚĆ)**

Totalitarismi- ja kommunismivastase liikumise juhiks sai Lech Wałęsa, kes 1978. aastal oli organiseerinud sõltumatu ametiühingu „Solidarsus“ ja seda ka juhtis.

1 9 8 1

23. veebruar – 5. märts 1981

NLKP XXVI KONGRESS MOSKVAS

EKP Keskkomitee esimeselt sekretäriilt Karl Vainolt kuulis kongress, et Eestis võimendub natsionalism.

2. juuli 1981

**EESTI TELEVISIOON HAKKAS VÄLJASTAMA VAID
VÄRVIPROGRAMMI**

13. november 1981

ARRETEERITI JOHANNES HINT

Erikonstrueerimisbüroo Desintegraator direktorile esitatud süüdistustest kumas läbi nende poliitiline taust. Ent meelsusvangid ju kuulusid nõukogude süsteemi juurde. Aasta varem oli kolmandat korda trellide taha saadetud Mart Niklus, Enn Tartol oli seljataha jäänud samuti kaks istumisvooru kokku 9 aastaga. Kuid Hint oli meelsusvangide hulgas eriline – teadlane, tehnikadoktor, kõrgeid ametikohti pidanud teadus- ja tootmisjuht, Lenini preemia laureaat. 22. detsembril 1983 mõisteti talle nn majanduskuritegude eest 15 aastat. Vähem kui 2 aasta pärast lõpetas infarkt vanglas tema elutee. 25. aprillil 1989 rehabiliteeris NSV Liidu Ülemkohus Johannes Hindi täielikult.

5. detsember 1981

TARTUS AVATI SÕPRUSE SILD

488,2 meetriga üle Emajõe ja Anne kanali oli sündinud pikim sild Eestis.

13. detsember 1981

SÕJASEISUKORD POOLAS

Et ametiühinguliikumise „Solidaarsus“ (Solidarność) edasist mõju ühiskonnas vähendada, laskis sõjaseisukorra välja kuulutanud Rahvusliku Päästmise Sõjakomitee esimees Wojciech Jaruzelski arreteerida ka „Solidaarsuse“ juhid, kaasa arvatud Lech Wałęsa.

1982

24. mai 1982

**NLKP KESKKOMITEE PLEENUM KIITIS HEAKS
NÕUKOGUDE LIIDU TOITLUSPROGRAMMI, MIS OLI
KAVANDATUD 1990. AASTANI**

15. – 19. september 1982

TÄHISTATI TARTU ÜLIKOOLI (TRÜ) 350. AASTAPÄEVA

3. juuni 1982

LENDEHED MITMES EESTI LINNAS

Pärnus, Paides, Raplas, Haapsalus ja Võrus levitati salaja lend-
lehti, milles kutsuti üles nõudma demokraatlikke valimisi Eestis.

14. juuni 1982

**USA PRESIDENT RONALD REAGAN KUULUTAS
14. JUUNI BALTI VABADUSE PÄEVAKS**

15. juuni 1982

**ÜRO PEAASSAMBLEE DESARMEERIMISISTUNGIL
TEATAS NSV LIIDU VÄLISMINISTER, ET NSV LIIT
KOHUSTUB TUUMARELVA ESIMESENA
MITTE KASUTAMA**

8. oktoober 1982

**POOLAS KEELUSTATI
„SOLIDAARSUSE“ (SOLIDARNOŚĆ) TEGEVUS**

12. november 1982

**„SOLIDAARSUSE“ (SOLIDARNOŚĆ) JUHT LECH WAŁĘSA
VABASTATI 11 KUUD KESTNUD VANGISTUSEST**

24. detsember 1982

KÜÜNAL KUPERJANOVILE, JA ÜLIKOOLIST VÄLJA

Jõululaupäeva õhtul pidasid julgeolekumehed Tartus Raadi kalmistul kinni neli TRÜ teklit kandnud tudengit, kes olid Vabadussõja kangelase Julius Kuperjanovi hauamonumendi ette küünlaid süüdanud. Kuperjanovi haual oli ikka käidud, juba 50ndatest alates, kuid novembris 1982 olid olud muutunud. Pärast Brežnevi surma oli NLKP KK peasekretäriks saanud Juri Andropov, kes 15 aastat oli olnud NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee esimees ja ideoloogilise diversiooni ning poliitiliste teisitimõtlejatega võitlemiseks koguni Komitee Viienda Valitsuse moodustanud. Küünla süüdanud Indrek Tarand, Aivar Reidla, Mart Sarapuu ja Priit Heinsalu viidi julgeolekumeeste bussi, lasti siis küll vabaks, kuid 11 päeva hiljem, 4. jaanuaril 1983 oli rektor Arnold Koop nad eksmatrikuleerinud.

1983

1. jaanuar 1983

**EESTI RAADIOS LÄKS EETRISSE ESIMENE
VENEKEELNE „PÄEVAKAJA“**

13. jaanuar 1983

**EUROOPA PARLAMENT VÕTTIS VASTU BALTIMAADE
ISESEISVUSPÜÜDLUSI TOETAVA RESOLUTSIOONI**

25. märts 1983

**Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus
EESTI NSV AGROTÖÖSTUSKOONDISE
LOOMISE KOHTA**

Sama päeva teise seadlusega nimetati Agrotööstuskoondise esimeheks Heino Veldi.

8. aprill 1983

**EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU PRESIIDIUMI ESIMEHEKS
VALITI ARNOLD RÜÜTEL**

Arnold Rüütli edutamine Ministrite Nõukogu esimehe esimese asetäitja ametikohalt Kadriorgu, kus kõik otsused pidid enne allakirjutamist saama KK büroo ja Karl Vaino heakskiidu, tähendas seda, et Vaino oli otsese võimu juurest kõrvaldanud veel ühe inimese, kes 1978. aasta juulis oli hääletanud tema vastu, eelistades EKP KK esimese sekretäri kohale hoopis Vaino Väljast. Nõnda oli hääletanud ka Edgar Tõnurist, kelle Vaino samuti MN esimehe esimese asetäitja ametikohalt oli saatnud Saku instituudi direktoriks juba 1979. aastal.

Ja Arnold Rüütlit kui Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimeest ei esitatudki kandideerima NLKP Keskkomitee liikmeks, nagu olid tema eelkäijad Kadriorus.

1984

8. mai 1984

**NSV LIIT TEATAS LOS ANGELESES TOIMUVATE
XXIII OLÜMPIAMÄNGUDE BOIKOTEERIMISEST**

23. august 1984

**SAKSAMAA LIITVABARIIGI VALITSUS TEATAS,
ET MOLOTOVI-RIBBENTROPI PAKT
JA SELLE SALAPROTOKOLL OLID MUUTUNUD
SAKSAMAA SUHTES KEHTETUKS SÕJA ALGUSEST,
SEEGA 22. JUUNIST 1941**

1985

11. märts 1985

**NLKP KESKKOMITEE PEASEKRETÄRIKS VALITI
54-AASTANE MIHHAIL GORBATŠOV**

23. aprill 1985

PERESTROIKA JA GLASNOST

NLKP KK pleenumil tegi Mihhail Gorbatšov teatavaks oma programmi tunnussõnad – uutmine ja avalikustamine.

7. mai 1985

**NLKP Keskkomitee otsus
ABINÕUDEST JOOMARLUSEST
JA ALKOHOLISMIST JAGUSAAMISEKS**

20. – 21. juuli 1985

XX ÜLDLAULUPIDU TALLINNAS

Kavas oli 82 helindit, eesti autorite kirjutatud oli neist vaid 48.

30. juuli 1985

**BALTI PAGULASORGANISATSIOONIDE LAEVARETK
LÄÄNEMERELE BALTIMAADA PIIRIDE LÄHEDALE**

1986

26. aprill 1986

TŠERNOBÕLI KATASTROOF

Rahvusvahelise skaala järgi kõrgeima ehk 7. taseme tuumaõnnetus toimus Ukrainas Tšernobõli tuumaelektrijaamas, kui 4. energia-ploki reaktor plahvatas. Laialipaisatud radioaktiivse aine hulk ületas 400 korda Hiroshima pommitamisel tekkinut. Saaste riivas ka meid. Ja mitte ainult saaste. Sõjakomissariaadid saatsid Eestist kordusõppuste sildi all plahvatuse epitsentrisse 5000 noort meest. Ka kohustati Eestit katastroofi piirkonda teid ja hooneid ehitama. Sealt toodi Eestisse üle 10 000 ukraina ja valgevene põgeniku.

25. mai 1986

NSV LIIDU SUURSAADIK

**VENEZUELA VABARIIGIS VAINO VÄLJAS NIMETATI
NSV LIIDU SUURSAADIKUKS NICARAGUA VABARIIGIS**

11. – 12. oktoober 1986

USA PRESIDENDI RONALD REAGANI

JA NLKP KESKKOMITEE PEASEKRETÄRI

MIHHAIL GORBATŠOVI KOHTUMINE REIKJAVIKIS

Arutati rahvusvahelise julgeoleku tagamist, Nõukogude-Ameerika suhteid, tuumadesarmeerimist ja teisi küsimusi.

1 9 8 7

19. – 21. veebruar 1987

**EESTIT KÜLASTAS NLKP KK PEASEKRETÄR MIHHAIL
GORBATŠOV KOOS ABIKAASA RAISSAGA**

25. veebruar 1987

FOSFORIIDISÕJA ALGUS

ETV saatesari „Panda“ tegi avalikkusele teatavaks üleliiduliste ametkondade plaani alustada aastatel 1997–1998 kaevandamist Virumaa fosforiidimaardlates. Ainuüksi kahe kaevanduse avamine nõuaks seal lisatööjõudu üle 10 000 inimese.

1. mai 1987

MAIRONGKÄIK PÖÖRATI FOSFORIIDI VASTU

Tartu tudengite erkkollased särgid ütlesid: „Fosforiit – tänan, ei!“, ja nende loosungitelt võis lugeda: „Fosforiidist saia ei saa!“

25. mai 1987

ASUTATI EESTI NSV

LOOMINGULISTE LIITUDE KULTUURINÕUKOGU

Esimene legaalne opositsioon võimule asutati 24-liikmelisena, igast loomeliidust 4 isikut. Kultuurinõukogu igareedesest saate-tunnist Eesti Raadios sai kiiresti kõige kuulatavam raadiosaade.

15. august 1987

MOODUSTATI MOLOTOVI-RIBBENTROPI PAKTI

AVALIKUSTAMISE EESTI GRUPP (MRP-AEG)

Grupp seadis eesmärgiks Molotovi-Ribbentropi pakti ja selle sala-protokollide avalikustamise ning Eesti Vabariigi taastamise.

23. august 1987

MRP-AEG KORRALDATUD MIITING

TALLINNAS HIRVEPARGIS

Nõukogude võimu aastate esimene suur omaalgatuslik poliitiline meelevaieldus tõi Hirveparki 3000 inimest. Nõuti Nõukogude-Saksa 1939. aasta mittekallaletungilepingu avalikustamist, selle salapro-tokollide tühistamist ja Baltimaade iseseisvuse taastamist.

31. august 1987

Eesti NSV Ministrite Nõukogu korraldusega 362-k

KEELATI IGASUGUSED RAHVAKOGUNEMISED

Range korraldus, mis anti „seoses raske olukorraga koristustöödel“, ajalehtedesse ei jõudnud, kuid see edastati Eesti Muinsuskaitse Seltsile, et ära keelata 5. – 6. septembril Tarvastusse kavandatud muinsuskaitseklubide üle-eestiline kokkutulek.

5. september 1987

**MUSTLA OLI VÕETUD JULGEOLEKUJÕUDUDE
JA MIILITSA PIIRAMISRÕNGASSE**

Ju siis ikka kardeti, et keelust hoolimata võib Tarvastus (Mustlas) juhtuda midagi veel hullemat, kui oli olnud tosin päeva tagasi Hirvepargis.

26. september 1987

**ETTEPANEK: KOGU EESTI NSV TÄIELIKULE
ISEMAJANDAMISELE (IME ETTEPANEK)**

Tartu Edasis avaldatud ettepaneku autoriteks olid Siim Kallas, Tiit Made, Edgar Savisaar ja Mikk Titma.

21. oktoober 1987

**MÄLESTUSMIITING VÕRU KALMISTUL
VABADUSSÕJAS LANGENUTE HAUDADEL**

Võimud olid meelevalduse ära keelanud, siiski kogunes kalmistule mitu tuhat inimest, murdes läbi 400 miilitsa piiramisrõngast. Lehvis sini-must-valge lipp. Osa vihasest rahvamassist suundus kalmistult kesklinna Punaste Kütide väljakule. Mälestusmiitingust sai nõukogudevastane meelevaldus.

12. detsember 1987

**TALLINNAS AMETIÜHINGUTE MAJAS ASUTATI
EESTI MUINSUSKAITSE SELTS**

80 tegutsevat muinsuskaitseklubi olid valinud 239 saadikut, kes asutasid seltsi, võtsid vastu põhikirja ja valisid esimeheks Trivimi Velliste.

14. detsember 1987

**NLKP Keskkomitee Poliitbüroo otsus (täiesti salajane)
NATSIONALISMI ILMINGUTEST
EESTIS, LÄTIS JA LEEDUS**

20. detsember 1987

ASUTATI VABA-SÕLTUMATU NOORTE KOLONN nr 1

Kodanikualgatuse korras ühinesid Võrus ajaloo- ja kultuurihuvilised isamaalased, kelle eesmärk oli Eesti riikliku iseseisvuse taastamine, hoidmine ja säilitamine. 24. detsembril korraldasid nad Lydia Koidula mälestusõhtu sini-must-valge lipu all, mille aga kagebelased varastasid.

1988

15. – 16. jaanuar 1988

EESTI KOLHOOSID NÕUDSID OMA NÄIDISPÕHIKIRJA

Eesti kolhoosnike III kongressi delegaadid otsustasid, et üleliidulise näidispõhikirja asemel peaks igal liiduvabariigil olema oma, just neile sobiv näidispõhikiri. Üleliidulisel kongressil Moskvas see ettepanek aga toetust ei leidnud.

16. jaanuar 1988

EKP KESKKOMITEE PLEENUM VABASTAS IDEOLOOGIASEKRETÄRI KOHUSTEST REIN RISTLAANE, TEMA AMETIKOHALE VALITI INDREK TOOME

28. jaanuar 1988

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi otsus KODANIKE ALGATUSEL KORRALDATAVATE KOOS- OLEKUTE, MIITINGUTE, TÄNAVARONGKÄIKUDE, DEMONSTRATSIOONIDE JA MUUDE ÜRITUSTE KOHTA

Otsuse rakendamise kord jõustus veebruaris. See otsus võimaldas Eestil eriotstarbelise miilitsasalga (OMON) moodustamata jätta, kui hiljem üleliidulised aktid seda nõudsid.

Sellega valis Eesti teise tee kui Läti ning Leedu, kus nii Riia OMON kui ka Vilniuse OMON verevalamiseni jõudsid.

2. veebruar 1988

MIILITSAAKTSIOON TARTU RAHU AASTAPÄEVAL

Tartus Vanemuise tänaval tõkestasid miilitsad inimestele tee maja juurde, kus oli alla kirjutatud Tartu rahuleping.

1. – 2. aprill 1988

EESTI NSV LOOMELIITUDE PLEENUM

Toompea lossi istungitesaalis räägiti otsekoheselt ja teravalt ühiskonna valupunktidest, nõuti kultuurilist ja majanduslikku iseseisvust ning Karl Vaino ja Bruno Sauli tagasi astumist.

12. aprill 1988

EESTI PÕLLUMAJANDUSE AKADEEMIA AULAS TAASTATI TARTU EESTI PÕLLUMEESTE SELTS

Pärast taastamist nimetati Tartu Põllumeeste Seltsiks.

13. aprill 1988

ETTEPANEK RAHVARINDE LOOMISEKS

Eesti TV saates „Mõtleme veel“ tegi Edgar Savisaar ettepaneku luua Rahvarinne perestroika toetuseks. Võis loota, et massiorganisatsioonile, mida luuakse perestroika toetuseks, ei söanda keegi kätt ette panna.

14. – 17. aprill 1988

TARTU MUINSUSKAITSEPÄEVAD

Emajõelinna tänavatel mindi Eesti Vabariigi lipuvärvide all – sinine, must ja valge lehvisid eraldi kangastena.

12. – 15. mai 1988

RATTARETK „KUIDAS ELAD, VIRUMAA?“

14. mai 1988

TARTUS KÕLASID VIIS ÄRKAMISAEGSET LAULU

Tartu levimuusikapäevade viimase päeva kontserdil Tartu Lauluväljakul kõlas rahvustrikolooride lehvides Ivo Linna ning ansambelite „In Spe“ ja „Kiigelaulukuuk“ esiettekanDES Alo Mattiiseni laulutsükkel „Viis ärkamisaegset laulu“ Jüri Leesmendi ja Henno Käo sõnadele.

15. mai 1988

**NÕUKOGUDE LIIT ALUSTAS VÄGEDE VÄLJATOOMIST
AFGANISTANIST**

23. mai 1988

ASUTATI EESTI ROHELINE LIIKUMINE (ERL)

25. – 27. mai 1988

**NLKP KK POLIITBÜROO LIIGE,
KK SEKRETÄR NIKOLAI SLJUNKOV TALLINNAS**

Erlennukiga saabunud kõrge külalise ülesandeks oli ilmselt selgust saada, mis Eesti parteiladvikus tegelikult toimub, sest siin avalikult kõlanud nõudmised Karl Vaino maha võtta olid ka Moskvasse jõudnud. Aga Sljunkovil tuli tagasi sõita teadmisega, et Eestis on kõik korras ja rahulik. Küllap jättis EKP KK büroo kasutamata võimaluse Vainost juba maikuus lahti saada.

27. mai 1988

KOMMUNISTLIKULE PARTEILE ESITATI NÕUDMINE

Rahvarinde Tartu ja Lõuna-Eesti tugigruppide esindajad nõudsid EKP Keskkomiteelt Eestist NLKP XIX konverentsile valitavate delegaatide üldnimikirja eelnevat avalikustamist ja valimisel salajast hääletamist.

29. mai 1988

**ALGAS USA PRESIDENDI RONALD REAGANI
VISIIT NSV LIITU**

2. juunini kestnud visiidil vahetati Kremli ratifitseerimiskirjad Nõukogude-Ameerika kesk- ja lühimaarakettide likvideerimise lepingu jõustamise kohta.

30. – 31. mai 1988

**EKP KESKKOMITEE PLEENUM VALIS DELEGAADID
NLKP XIX KONVERENTSILE**

Kuigi Enn Põldroos tegi ettepaneku läbi hääletada kõik EKP Keskkomiteele esitatud 77 kandidaati ja teda toetas ka Vladimir Beekman, jäi pleenumi valdav enamus Karl Vaino selja taha ja „valiski“ 32 delegaati 32 kandidaadi hulgast.

3. juuni 1988

**RAHVARINDE ALGATUSKESKUSE EESKIJUL ALUSTAS
VILNIUSES TEGEVUST LEEDU RAHVARINDE (SAJŪDIS)
ALGATUSGRUPP**

4. juuni 1988

EESTI I SÕLTUMATU NOORTEFOORUM TALLINNAS

6. juuni 1988

EESTI ROHELISE LIIKUMISE KORRALDATUD RAHVAKOGUNEMINE TALLINNA LINNAHALLIS

Rohkem kui 5000 inimest mõistsid hukka EKP Keskkomitee ebademokraatliku tegevuse ning avaldasid usaldamatust Karl Vainole ja Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehele Bruno Saulile.

4. – 11. juuni 1988

TALLINNA VANALINNAPÄEVAD JA ÖÖLAULUPEOD

Ka eelmise aasta vanalinnapäevad olid õhtul spontaanselt üle läinud öölaulupidudeks Lauluväljakul, sest nii tahtis rahvas, eriti noored. 1988. aastal aga toimus kõik tänu Tallinna Puhkeparkide Direktsiooni direktressile Rita Mägarile juba esimesest õhtust alates ettevalmistatult ja organiseeritult, ning Heinz Valk pani öölaulupidudele üleva nimegi – laulev revolutsioon.

14. juuni 1988

MÄLESTUSMIITINGUD JUUNIKÜÜDITAMISE AASTAPÄEVAL

1941. aasta juuniküüditamisest oli möödunud 47 aastat. Rahvarinde algatuskeskuse ja Eesti Muinsuskaitse Seltsi eestvedamisel toimusid miitingud reas linnades ja alevites. Tartus kogunes Raekoja platsile üle 5000 osavõtja. Rakvere Vallimäel lauldi segakoor „Solare“ eestvõttel Eesti hümn, ja see oli üle mitme aastakümne esimene kord, kui „Mu isamaa, mu õnn ja rõõm“ Eestis jälle avalikkuse ees kõlas.

16. juuni 1988

ESIMESE SEKRETÄRI KÜSIMUS EKP KESKKOMITEE PLEENUMIL

Pleenum vabastas EKP KK esimese sekretäri kohustest Karl Vaino, kes oli kutsutud NLKP KK käsutusse. NLKP KK Poliitbüroo liige, NLKP KK sekretär Nikolai Sijunkov andis edasi poliitbüroo soovitusel valida EKP KK esimeseks sekretäriks Vaino Väljas, senine NSV Liidu erakorraline ja täievoliline suursaadik Nicaragua Vabariigis. Vaino Väljas valiti EKP KK esimeseks sekretäriks ühel häälel.

16. juuni 1988

SINI-MUST-VALGE HEISATI RAKVERE LINNUSETORNI
Vallimäele oli kogunenud 4000 inimest, lipp jäigi lehvima.

17. juuni 1988

MEELEAVALDUS TALLINNA LAULUVÄLJAKUL

Eestimaa Rahvarinde korraldatud meeleavaldusest pidi saama võimas protest delegaatide ebademokraatliku valimise vastu üleliidulisele parteikonverentsile – 32 delegaati 32 kandidaadi hulgast! Kuid et just päev enne meeleavaldust oli Karl Vaino asemel EKP KK esimeseks sekretäriks saanud Vaino Väljas, kujunes rahvakogunemine Eestist valitud delegaatide pidulikuks teeslaamiseks sini-must-valgete lippude alt kohustusega seista Moskvast kindlalt Eesti huvide eest.

19. juuni 1988

TAASAVATI VABADUSSÕJA MÄLESTUSSAMMAS
VILJANDIMAAL LALSI KÜLAS

See oli esimene Vabadussõja mälestusmärk, mis taastatuna avati.

21. juuni 1988

**EESTI EESKIJUL ALUSTATI RIIAS TEGEVUST LÄTI
RAHVARINDE (TAUTAS FRONTE) LOOMISEKS**

23. juuni 1988

**Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus
RIIKLIKU JA RAHVUSSÜMBOOLIKA
KOHTA EESTI NSV-s**

Ajalooliselt kujunenud sini-must-valge värvikombinatsioon tunnistati eesti rahvusvärvideks, ning suitsupääsuke ja rukkilill eesti rahvussümboleiks.

23. juuni 1988

TARTU TÄHETORNI HEISATI SINI-MUST-VALGE LIPP

28. juuni 1988

ALGAS NLKP XIX ÜLELIIDULINE KONVERENTS
Eestist sõitis konverentsile 32-liikmeline delegatsioon.

12. juuli 1988

SINI-MUST-VALGE LIPP SUURE MUNAMÄE TORNIS

Lipu heiskasid Vaba-Sõltumatu Noorte Kolonni nr 1 liikmed. Kui võimud selle 14. juulil maha võtsid, viidi järgmisel päeval torni uus lipp, mis jäigi lehvima.

12. juuli 1988

**ÜLESKUTSE EESTI NSV TÖÖTAJATE
INTERNATSIONALISTLIKU RINDE ASUTAMISEKS**

Tallinnas Punaste Kütide väljaku miitingul kõlanud algatus nimetati 19. juulil Internatsionaalseks Liikumiseks, kuid räigelt Eesti iseseisvuse vastasena jäigi rahvasuus Interrindeks.

23. – 24. juuli 1988

**ASUTATI EESTI KRISTLIK-DEMOKRAATLIK ERAKOND
(EKDE)**

28. juuli 1988

**NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus
KOOSOLEKUTE, MIITINGUTE, TÄNAVARONGKÄIKUDE
JA DEMONSTRATSIOONIDE KORRALDAMISE KOHTA
NSV LIIDUS**

28. juuli 1988

**NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus
NSV LIIDU SISEMINISTEERIUMI SISEVÄGEDE KOHUS-
TUSTEST JA ÕIGUSTEST AVALIKU KORRA KAITSEL**

20. august 1988

**ASUTATI
EESTI RAHVUSLIKU SÕLTUMATUSE PARTEI (ERSP)**
ERSP oli esimene partei, mis veel ainuparteilises Eesti NSV-s
asutati opositsiooniks kommunistlikule parteile.

26. – 28. august 1988

ESIMENE ROCK SUMMER TALLINNAS

Esinejate hulgas kuuldi ka Lääne ansambleid ja soliste, publikut oli kolmel päeval 150 000 ringis, Lauluväljaku raadiotornis lehvib rohkem kui 4 aastakümne järel jälle sini-must-valge lipp, kõlasid Eesti hümn ja Alo Mattiiseni laulutsükkel „Viis ärkamisaegset laulu“, valjul häälel hüüti „Eesti vabaks!“

11. september 1988

EESTIMAA LAUL '88 TALLINNA LAULUVÄLJAKUL

Arvatakse, et Lauluväljakule oli kogunenud 300 000 inimest. Rahvas läks koju, hinges Heinz Valgu hüüd: „Ükskord me võidame nii-kui-nii!“

1. oktoober 1988

**MIHHAIL GORBATŠOV VALITI NSV LIIDU
ÜLEMNÕUKOGU PRESIDIUMI ESIMEHEKS**

1. – 2. oktoober 1988

**EESTIMAA RAHVARINDE ASUTAMISKONGRESS
TALLINNA LINNAHALLIS**

Valiti 7-liikmeline eestseisus, 98-liikmeline volikogu, 19-liikmeline programmikomitee. Eestseisus valis kuueks kuuks esimeseks eesistujaks Kostel Gerndorfi, programmikomitee esimeheks valiti Ülo Kaevats.

3. oktoober 1988

NSV LIIDU SISEMINISTEERIUMI KÄSKKIRI nr 010-6

Moodustatavate eriotstarbeliste miilitsasalkade (OMON) ülesandeks määrati ka avaliku korra kaitse suurte ürituste ajal, samuti loodusõnnetuste, epideemiate, katastroofide ja muude erakorraliste sündmuste korral, aga ka grupiliste korrarikkumiste tõkestamine. OMON jättis pea kõikjal enda järele verise jälje.

8. – 10. oktoober 1988

LÄTI RAHVARINDE (TAUTAS FRONTE) ASUTAMISKONGRESS RIIAS

20. oktoober 1988

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi otsus EESTI RAHVUSSÜMBOLITE KASUTAMISE PÕHIMÄÄRUSE KINNITAMISE KOHTA

22. – 23. oktoober 1988

LEEDU RAHVARINDE (SAJŪDIS) ASUTAMISKONGRESS VILNIUSES

25. – 26. oktoober 1988

MOSKVA PLAAN VEEL ROHKEM VÕIMU HAARATA

Rahva Hääl avaldas kahes numbris NSV Liidu konstitutsiooni (põhiseaduse) muutmise ja rahvasaadikute valimise seaduse eelnõud, mis võimu ülimalt tsentraliseerisid ning liiduvabariikidelt võtaksid formaalsegi õiguse Nõukogude Liidust välja astuda.

Rahvarinde, Rohelise Liikumise ja Muinsuskaitse Seltsi ühise üleskutsega hakati Eestis mõlema eelnõu vastu allkirju koguma.

14. november 1988

VIKTOR TŠEBRIKOV TALLINNAS

NLKP KK Poliitbüroo liige, KK sekretär Tšebrikov andis tõsise hoiatuse, et Eesti võib küll saada iseseisvuse, kuid kaotada kõik muu. Ilmselt ta siis teadis, mis Eestis kahe päeva pärast toimuma hakkab.

15. november 1988

ARNOLD RÜÜTEL MOSKVAS

Päev enne erakorralist istungjärku püüti Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi esimeest Arnold Rüütlit mitmes kõrges instantsis mõjutada seda istungjärku ära jätma. Ähvardati 10-aastase vanglakaristusega.

Aga Eestis oli Moskva eelnõude vastu kogutud 861 987 allkirja.

16. november 1988

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XI KOOSSEISU

ERAKORRALINE 8. ISTUNGJÄRK

Istungjärgu avas Ülemnõukogu juhataja Valde Roosmaa.

Võeti vastu otsus Ülemnõukogu saadikute Enn Põldroosi, Juhan Aare, Toomas Korgi, Edgar Savisaare ning Vaino Väljase volituste õigekstunnistamise kohta.

ÜN Presiidiumi esimehe Arnold Rüütli ettepanekul vabastati Karl Vaino ÜN Presiidiumi liikme kohustest, ÜN Presiidiumi liigmeks valiti Vaino Väljas.

Rahvasaadik Mai Kolossova tegi ettepaneku usaldada istungjärgu juhatamine Vaino Väljasele, kes valitigi istungjärgu juhatajaks.

Vaino Väljas teatas, et Bruno Saul on palunud ennast vabastada Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe kohustest seoses asumisega teisele tööle.

EESTI NSV MINISTRITE NÕUKOGU SAI UUE ESIMEHE
Ülemnõukogu otsusega nr 690 vabastati Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe ametist Bruno Saul, otsusega nr 691 nimetati Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimeheks Indrek Toome.

16. novembril 1988 võeti vastu kaks erilise kaaluga akti.

Eesti NSV seadus

**MUUDATUSTE JA TÄIENDUSTE TEGEMISE KOHTA
EESTI NSV KONSTITUTSIOONIS (PÕHISEADUSES)**

Eesti NSV Ülemnõukogu otsustas, et Eesti NSV õigussüsteemi lahutamatuks osaks on maailma riikide poolt üldtunnustatud ja NSV Liidu poolt ratifitseeritud rahvusvaheliste paktide ja deklaratsioonide sätted. Eesti NSV majandussüsteemi kuuluvad ka isiklik, era- ja segaomandus.

Eesti NSV Ülemnõukogu deklaratsioon

EESTI NSV SUVERÄÄNSUSEST

Sellest loeme: „Eestimaa edasine areng peab toimuma suveräänsuse tingimustes. Eesti NSV suveräniteet tähendab, et talle kuulub tema kõrgeimate võimu-, valitsemis- ja kohtuorganite näol kõrgeim võim oma territooriumil. Eesti NSV suveräniteet on terviklik ja jagamatu. Selle kohaselt peaks vabariigi edasine staatus NSV Liidus olema määratud liidulepinguga.“

Tänu EKP KK esimesele sekretärile Vaino Väljasele, kes istungjärku erakorraliselt juhatama valiti, võeti Moskvat vihastav ja maailma üllatav suveräänsusdeklaratsioon vastu häältega 258 – 1 – 5.

Eesti 16. novembri aktid olid ühe liiduvabariigi esimene seadusandlik samm kesk võimu vastu Nõukogude Liidus.

26. november 1988

**EESTI NSV 16. NOVEMBRI AKTID TUNNISTATI MOSKVAS
OSALISELT KEHTETUKS**

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium arutas oma istungil Eesti NSV Ülemnõukogu 16. novembri akte, ja Arnold Rüütli tuli kuulata pea kõigi üleliidulise presiidiumi liikmete manitsusi ning etteheiteid. NSVL ÜN Presiidium tunnistas oma seadlusega, et Eesti NSV ÜN konstitutsiooniparanduste paragrahvid 2, 3, 4 ja 5 ning suveräänsusdeklaratsiooni kolmas ja neljas lõik ei vasta NSV Liidu konstitutsioonile ja seadustele.

Aga need aktid olid juba jõustunud.

30. november 1988

ASUTATI EESTI NSV TÖÖKOLLEKTIIVIDE LIIT (ETKL)

Eestimeelsel organisatsioonil, mille esimeheks valiti Estoplasti direktor Ülo Nugis, oli oluline roll Eesti riikliku iseseisvuse taastamisel.

30. november 1988

ASUTATI EESTI NSV TÖÖKOLLEKTIIVIDE ÜHENDNÕUKOGU (TKÜN)

Suuri venekeelseid tehaseid esindanud sõjakalt Moskva-meelne organisatsioon valis esimeheks Hans Pöogelmanni nimelise Elektrotehnika Tehase direktori Igor Šepelevitši. TKÜN oli Interrinde avangard, mis 1991. aasta augustis andis kohe oma toetuse Riiklikule Eriolukorra Komiteele.

1. detsember 1988

**TARTUS TAASASUTATI
EESTI ÜLIÕPILASTE SELTS (EÜS)**
EÜS-i esimeheks valiti Eerik-Niiles Kross.

1. detsember 1988

KEHTIMA HAKKAS NSV LIIDU UUS KONSTITUTSIOON
Selle kohaselt loodud Rahvasaadikute Kongress sai volitusteks viis aastat. Kehtestati ühe- või mitmemandaadilised ringkonnad ja sätestati, et saadikukandidaatide arvu ei piirata.

2. detsember 1988

**NSV LIIDU SISEMINISTRI KÄSKKIRJAGA nr 206
MOODUSTATI LÄTI NSV SISEMINISTEERIUMI
ERIOTSTARBELINE MIILITSASALK – RIIA OMON**
Provotseeris 20. jaanuaril 1991 Riias nelja surnu ja üheteistkümne haavatuga tulevahetuse, sama aasta mais-juunis ründas vandaalitsedes ning lõhkudes neljal korral Eesti Vabariigi piiripunkte Luha- maal, Muratis ja Iklas, 31. juulil aga tappis Leedus Medininkai piiripunktis seitse tolli- ja politseiohvitseri laskudega pähe.

6. detsember 1988

**Eesti NSV Ülemnõukogu otsus
LOODUSKAITSE JA LOODUSVARADE KASUTAMISE
OLUKORRA JA ÜLESANNETE KOHTA EESTI NSV-s**
Punktist 8 loeme, et Eesti NSV Ülemnõukogu on otsustanud „mitte lubada fosforiidimaardlate kasutuselevõtmist Kirde-Eestis, kuna sellega kaasnevad pöördumatud negatiivsed muutused Kirde-Eesti ökoloogilises seisundis.“ Fosforiidisõda oli sellega lõppenud.

7. detsember 1988

Eesti NSV seadus

**KOHTUVÄLISTE MASSIREPRESSIOONIDE KOHTA
NÕUKOGUDE EESTIS 1940 – 1950-ndail AASTAIL**

Massiküüditamised mõisteti täielikult ja tingimusteta hukka, need tunnistati seaduse- ja inimsusevastasteks tegudeks ning rehabiliteeriti kõik küüditatud sellest tulenevate õiguslike tagajärgedega.

24. detsember 1988

JÕULUÕHTUL HAKKAS LEHVIMA SINI-MUST-VALGE

Lipp lehvis juba suvest saati Tartu Tähetornis ja Rakveres Vallimäe linnusetornis, see heisati ka Kuressaare lossi kaitsetorni, Narva linnuse nurgatorni ja Säde parki Valgas.

JÕULUÕHTU JUMALATEENISTUS

TALLINNA PIISKOPLIKUS TOOMKIRIKUS

Avalik jumalateenistus sai teoks Vaino Väljase initsiatiivil, ja see kanti otse üle nii Eesti Televisioonis kui ka Eesti Raadios. Need olid üldse esimesed jumalateenistuse ülekanded NSV Liidus.

28. detsember – 4. jaanuar 1989

ESTO MELBOURNE'is

V ülemaailmsetel Eesti päevadel oli esimest korda osavõtjate hulgas delegatsioon Eestist ja seal laulis RAM-i poistekoor.

1989

14. jaanuar 1989

TAASASUTATI EESTI OLÜMPIAKOMITEE (EOK)

EOK presidendiks valiti Arnold Green.

18. jaanuar 1989

Eesti NSV

KEELESEADUS

Riigikeeleks sätestati eesti keel, mis eestlaste põlisel asualal on riigi erilise tähelepanu ja kaitse all.

19. jaanuar 1989

**EUROPARLAMENT KIITIS HEAKS BALTI RIIKIDE
ISESEISVUSTAOTLUSI TOETAVA RESOLUTSIOONI
„OLUKORRAST BALTI VABARIIKIDES“**

20. jaanuar 1989

**AMETIVANDE ANDIS USA 41. PRESIDENDIKS VALITUD
GEORGE HERBERT WALKER BUSH**

22. jaanuar 1989

ASUTATI EESTIMAA TALUPIDAJATE KESKLIIT

Koosolekut Paide Kultuurikeskuses alustati Eesti Vabariigi hümniga, mis õhtul jõudis Aktuaalsesse Kaamerasse ja olevat EKP Keskkomitee üsna närviliseks teinud.

7. veebruar 1989

Eestimaa Rahvarinde deklaratsioon

ISESEISVA EESTI RIIGI 71. AASTAPÄEVAKS

Rahvast kutsuti üles heiskama sini-must-valgeid lippe, ülemnõukogu presiidiumile tehti ettepanek tunnistada 24. veebruar rahvuspühaks (Eesti iseseisvuspäevaks) ja töövabaks päevaks.

15. veebruar 1989

NÕUKOGUDE SÕJAJÕUD VIIDI AFGANISTANIST VÄLJA

16. veebruar 1989

Eesti NSV Ministrite Nõukogu määrus nr 71

TALUMAJANDUSE ARENDAMISE

ESMASTE ABINÕUDE KOHTA

Talud said jälle eluõiguse, määrus pidas suurtootmise kõrval vajalikuks ka talumajanduse arendamist.

17. veebruar 1989

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus

EESTI ISESEISVUSPÄEVA KUULUTAMISE KOHTA

Eesti iseseisvuspäevaks kuulutati 24. veebruar ning otsustati heisata iseseisvuspäeval Eesti sini-must-valge rahvuslipp Toompeal Pika Hermannini tornis.

24. veebruar 1989

**SINI-MUST-VALGE HEISATI RAHVUSLIPUNA
PIKA HERMANNI TORNI**

Ettevalmistusi villasest kangast sini-must-valgete lippude õmblemiseks hakati Eesti NSV Kergetööstuse Ministeeriumis tegema veebruari alguses. 23. veebruaril võttis ENSV Ministrite Nõukogu asjadevalitseja Elmar Matt minister Jüri Kraftilt vastu esimese neist lippudest selle heiskamiseks Toompeale .

SINI-MUST-VALGE HIIDLIPP PÄRNUS

Pärnus heisati Keskväljaku pargis (praegu Vaasa park) meetriste paanidega sini-must-valge hiidlipp, mis jäi lehvima alaliselt.

24. veebruar 1989

**ÜLESKUTSE EESTI KODANIKE REGISTREERIMISEKS,
KODANIKE KOMITEEDE ASUTAMISEKS JA
EESTI KONGRESSI ETTEVALMISTAMISEKS**

Rahvakoosolekul esitasid üleskutse Eesti Muinsuskaitse Seltsi, ERSP ja EKL esindajad.

21. märts 1989

**KADRINAS ASUTATI ESIMENE EESTI KODANIKE
KOMITEE**

25. märts 1989

ASUTATI EESTI MEMENTO LIIT

Märtsiküüditamise 40. aastapäeval asutasid endised küüditatud ja poliitvangid Tallinna Linnahallis Eesti Õigusvastaselt Represseeritute Liidu „Memento“.

26. märts 1989

NSV LIIDU RAHVASAADIKUTE KONGRESSI VALIMISED
Kongressi suuruseks oli määratud 2250 saadikut, Eestile eraldatud 32-le otse valitavale kohale oli 97 kandideerijat.

9. aprill 1989

TBILISI VERESAUN

Ööl vastu 9. aprilli ründasid sõdurid demonstrante, keda tankid olid sisse piiranud Rustaveli avenüüle. Nõukogude Armeel tappis 20 ja invaliidistas üle 100 grusiinlase.

29. aprill 1989

**Eestimaa Rahvarinde Rahvavolikogu deklaratsioon
RAHVUSLIKUST ENESEMÄÄRAMISEST**

Sellest loeme: „Kuna aga praeguse faktilise riigivõimu aluseks Eestis on rahvusvahelise õiguse jäme rikkumine NSV Liidu poolt 1940. aastal, siis saab Eesti riiklus edasi areneda vaid 1940. aastal katkenud omariikluse õigusliku järjepidevuse suunas.“
(Noorte Häääl, 1. mai 1989, lk 2)

7. mai 1989

ASUTATI EESTI MAALIIT (EML)

Kuna poliitilisi erakondi veel ei registreeritud, sündis Maaliit ühiskondlik-poliitilise organisatsioonina, mis 20. juunil registreeriti. Erakonnaks sai EML 23. märtsil 1991.

12. mai 1989

**VIRUMAAL MOODUSTATI ESIMENE EESTI KODANIKE
MAAKONNAKOMITEE**

13. – 14. mai 1989

**TALLINNAS OLI KOOS
RAHVARINNETE I BALTI ASSAMBLEE**

Võeti vastu ühisdeklaratsioonid Eesti, Läti ja Leedu majanduslikust iseseisvusest, deklaratsioon stalinismi kuritegudest ja NSV Liidu sõjaahvardustest oma rahva vastu (silmas peeti veretööd Tbilisis 9. aprillil 1989). Sisuliselt otsustasid Eestimaa Rahvarinne, Läti Tautas Fronte ja Leedu Sajūdis võtta suuna riiklikule iseseisvusele.

18. mai 1989

**Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi seadus
EESTI NSV ISEMAJANDAMISE ALUSED**

18. mai 1989

**Eesti NSV Ülemnõukogu otsus
EESTI NSV ÜLEMINEKUST ISEMAJANDAMISELE**

25. mai 1989

**MIHHAIL GORBATŠOV VALITI
NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU ESIMEHEKS**

1. – 2. juuni 1989

KONVERENTS „VÕIMU KURITEOD“ TARTUS

Ettekanded käsitlesid Nõukogude võimu kuritegusid Eesti riigi ja rahva vastu, konverentsi korraldas Eestimaa Rahvarinne koostöös Eesti Muinsuskaitse Seltsiga.

17. – 18. juuni 1989

EESTI RAHVA LAULUPÜHA TARTUS

Üldlaulupidude 120. aastapäeva tähistamiseks kõlas Emajõelinas mõlemal päeval ainult eesti autorite looming.

18. juuni 1989

POOLA VALIS KAHEKOJALISE PARLAMENDI

Seimi ja senati valimiste teine voor lõpetas Poola Rahva-vabariigis parlamendivalimised, mis olid alanud 4. juunil. Vabalt valitud senati 100 kohast võttis „Solidarsus“ 99, ning sai 460-kohalises seimis kõik vabalt valitud 161 kohta. Kuid riigipea Jaruzelski tegi ettepaneku valitsuse moodustamiseks siiski kindral Czeslaw Kiszczakile, kes aga juba 19. augustil tagasi astus.

23. august 1989

BALTI KETT TOOMPEA JALAMILT TALLINNAS ÜLE DAUGAVA RIIAS GEDIMINASE TORNINI VILNIUSES

Ligi miljon oli neid, kes ühendasid käed, et 675 kilomeetri pikkuse inimketiga nõuda Molotovi-Ribbentropi pakti tühistamist ja Balti rahvastele vabadust.

Eestis oli organiseerimise põhiraskus kolmel mehel – Andrus Öövel oli keti peakoordinaator, keti idee autor Edgar Savisaar hoidis kontakti Läti ja Leeduga, Paul Lepp korraldas koostööd piirkondadega.

30. juulil 2009 kanti Eesti, Läti ja Leedu rahvarinnete korraldatud Balti kett UNESCO maailma mälu registrisse.

24. august 1989

POOLA SAI UUE PEAMINISTRI

Wojciech Jaruzelski oli ilmselt oodanud viis päeva, et näha, kas Nõukogude Liit läheb Balti ketti sõjaväega laiali ajama, ja kui seda ei juhtunud, nimetas valitsusjuhiks ühe „Solidaarsuse“ liidri- test, Tadeusz Mazowiecki.

Poola oli Moskva satelliitriikidest esimene, kus valitsust hakkas juhtima peaminister, kes polnud kommunistliku partei liige.

26. september 1989

NLKP Keskkomitee avaldus

OLUKORRAST BALTI RIIKIDES

Moskva oli kindel, et Balti ketiga kruviti meeleolusid tõelise natsionalistliku hüsteeriani ja ähvardas, et nii võib Balti rahvaste eluvõimelisus ise sattuda küsimärgi alla.

27. september 1989

ASUTATI EESTI ROJALISTLIK PARTEI (ERP)

6. oktoober 1989

MIHHAIL GORBATŠOV KOHTUS IDA-BERLIINIS

ERICH HONECKERIGA

Nõukogude Liidu juht püüdis SDV liidri- le selgitada reformide vajalikkust.

9. november 1989

ÕHTUL LANGES BERLIINI MÜÜR

Tõkkepuu avamisega Bornholmer Strassel algaski maailma ümberkujundamine.

10. november 1989

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI KOHALIKU OMAVALITSUSE ALUSTE SEADUS

11. november 1989

EESTI KODANIKE PEAKOMITEE VALIMINE

Maakonnakomiteede koosolekul Tallinnas Ametiühingute Majas valiti peakomitee ning selle esimeheks Tunne Kelam.

12. november 1989

Eesti NSV Ülemnõukogu otsus

AJALOOLIS-ÕIGUSLIKUST HINNANGUST EESTIS 1940. AASTAL TOIMUNUD SÜNDMUSTE KOHTA

Eesti NSV Ülemnõukogu kvalifitseeris Nõukogude Liidu 1940. aasta välispoliitilised ja sõjalised aktsioonid Eesti Vabariigi vastu agressiooniks, sõjaliseks okupeerimiseks ning Eesti Vabariigi annekteerimiseks. Riigivolikogu deklaratsiooni 22. juulist 1940 Eesti astumise puhul NSV Liitu otsustas Ülemnõukogu tunnistada õigustühiseks, ning taotleda Eesti taastamist rahvusvahelise õiguse subjektina.

16. november 1989

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi otsus

**25. DETSEMBRI PUHKEPÄEVAKS KUULUTAMISE
KOHTA**

Esimene jõulupüha kuulutati puhkepäevaks.

17. november 1989

EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU VALIMISSEADUS

Õigus 105-liikmelisse kõrgeimasse riigivõimuorganisse kandideerida anti igale Eesti NSV kodanikule, kes on vähemalt 21-aastane ja Eestis elanud vähemalt 10 aastat. Sätestati, et Eesti NSV territooriumil asuvatele sõjaväeosadele moodustatakse neli ühemandaadilist valimisringkonda.

27. november 1989

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu seadus

**LEEDU NSV, LÄTI NSV JA EESTI NSV MAJANDUSLIKU
ISESEISVUSE KOHTA**

28. november 1989

**LÄÄNE-SAKSAMAA KANTSILER HELMUTH KOHL
AVALIKUSTAS SAKSAMAA ÜHINEMISPLAANID**

2. – 3. detsember 1989

MALTAL KOHTUSID ESIMEST KORDA USA PRESIDENT GEORGE H. W. BUSH JA NLKP PEASEKRETÄR MIHHAIL GORBATŠOV

Kohtumist on peetud üheks külma sõja lõpetamise tähiseks, Baltikumile see aga rõõmu ei toonud. George Bush olevat küll öelnud, et USA pole kunagi loobunud soovist näha Baltimaid taas iseseisvana, kuid kui Gorbatšov ei kasuta seal vägivalda, jääb USA Balti küsimuses vaoshoituks, et Moskvale raskeid probleeme mitte tekitada. Baltimaid oli juba varemgi hoiatud, et nad Gorbatšovi paati ei kõigutaks.

5. detsember 1989

TŠEHHOSLOVAKKIAS MOODUSTATI UUS VALITSUS- KABINET, KUS KOMMUNISTID JÄID VÄHEMUSESSE

6. detsember 1989

Eesti NSV seadus EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI VALITSUSE KOHTA

Eesti NSV Ministrite Nõukogu jäi ajalukku, kõrgeimaks riigivallitsemisorganiks sai ülemnõukogule alluv Vabariigi Valitsus, mida juhib valitsuse esimees (peaminister).

6. detsember 1989

EESTI NSV TALUSEADUS

Seaduse §1 (1) ütleb: „Eesti NSV taluseadus reguleerib ühiskondlikke suhteid, mis tekivad seoses talude moodustamisega ja tegevusega, annab talupidamise arendamisele õiguslikud garantiid.“

6. detsember 1989

**Eesti NSV Ülemnõukogu otsus
EESTI NSV KODANIKE SÕJAVÄETEENISTUSE
KORRALDAMISEST**

Eesti NSV suveräänsusdeklaratsioonist juhindudes otsustas Eesti NSV Ülemnõukogu toetada üldsuse nõudmist, et Eesti noored teeksid rahuajal sõjaväeteenistuse läbi põhiliselt Eesti territooriumil, Balti sõjaväeringkonnas ja Balti laevastikus. Otsustati taastada eesti rahvuslikud sõjaväelised traditsioonid ja sõjaväe presitiiz kohaliku rahva silmis.

10. detsember 1989

EESTI NSV KOHALIKE OMAVALITSUSTE VALIMISED
Esimesed peaaegu vabad valimised, ja valija eelistas volikogusse iseseisvusmeelset kandidaati..

15. detsember 1989

**Eesti NSV seadus
EESTI NSV KODANIKE RAHVUSLIKEST ÕIGUSTEST**

15. detsember 1989

**Eesti NSV seadus
LOODUSKESKKONNA JA -VARADE KASUTAMISE
KORRA KOHTA**

15. detsember 1989

TAASASUTATI EESTI PANK

24. detsember 1989

**NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressi otsus
POLIITILISEST JA ÕIGUSLIKUST HINNANGUST
NÕUKOGUDE-SAKSA 1939. AASTA
MITTEKALLALETUNGILEPINGULE.**

Kongress mõistis 1939. aasta 23. augusti salajase lisaprotokollid ning muude Saksamaaga sõlmitud salajaste leppimuste fakti hukka, tunnistas salaprotokollid juriidiliselt alusetuks ja allakirjutamise hetkest kehtetuks.

See oli Eestist valitud rahvasaadikute ajalooline võit.

25. detsember 1989

REVOLUTSIOON RUMEENIAS

Bukaresti lähedal hukati välikohtu otsusega punane diktaator Nicolae Ceaușescu koos abikaasaga.

1990

21. jaanuar 1990

**ASUTATI EESTI KONSERVATIIVNE RAHVAERAKOND
(EKRE)**

27. jaanuar 1990

ASUTATI DEMOKRAATLIK ÜHENDUS „VABA EESTI“

31. jaanuar 1990

Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi avaldus

EESTI NSV TERRITORIAALSE TERVIKLIKKUSE KOHTA

Avaldus oli vastus üleskutsetele moodustada Kirde-Eestis iseseisev riiklik üksus. Avaldusest loeme: „Püüe eesti rahva tahte vastaselt, ainuüksi kitsa ringkonna poliitilistest kaalutlustest lähtudes ja Eesti terviklikkust rikkudes teatud piirkondi riiklikult eraldada kujutab endast sisuliselt katset koloniseerida osa Eesti territooriumist ning põlistada anneksiooni.“

2. veebruar 1990

Eesti NSV kõigi tasandite rahvasaadikute täiskogu

**DEKLARATSIOON EESTI RIIKLIKU ISESEISVUSE
KÜSIMUSES.**

Tartu rahu 70. aastapäeval kuulutas täiskogu: „Iseseisva Eesti Vabariigi taastamise eesmärgil ja lähtudes Tartu rahulepingu kehtivusest alustab Eesti oma esindajate kaudu konstruktiivseid läbirääkimisi kõigi osapooltega, kellest sõltub Eesti vabariigi iseseisvuse taastamine *de facto*.“

Kodanike komiteede arvates oli deklaratsioon õigustühine.

15. veebruar 1990

**KOKKUVÕTE „MAINORI“ AVALIKU ARVAMUSE
UURINGUTE KESKUSE KORRALDATUD KÜSITLUSEST
EESTI KONGRESSI VALIMISTE EEL**

Rain Rosimannus on 979 inimese küsitluse tulemusi kokku võttes Päevalehes kirjutanud: „Siduvate otsuste vastuvõtmiseks Eesti tulevase riikliku staatuse küsimuses ei ole Eesti Kongressil avalikkuse mandaati. Ainult 26 protsenti küsitletutest leidis, et Eesti staatuse küsimuse peaks otsustama Eesti Kongress.“

17. veebruar 1990

EESTI KAITSELIIDU TAASASUTAMINE JÄRVAKANDIS

Et okupatsiooni tingimustes ei saa võimu teostada Eesti Vabariigi seaduslik valitsus, otsustas Eesti Kaitseliidu konverents peatada oma 1931. aasta põhikiri ja vastu võtta ajutine põhikiri. Moodustati Eesti Kaitseliidu Keskkogu volitustega kaitseliidu ajutine juhtimiskeskus.

19. veebruar 1990

**Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus
KOHTUVÄLISELT REPRESSEERITUD JA ALUSETULT
SÜÜDIMÕISTETUD ISIKUTE REHABILITEERIMISEST**

23. veebruar 1990

**Eesti NSV Ülemnõukogu otsus
ETTEVALMISTUSTEST
EESTI RIIKLIKUKS ISESEISVUMISEKS**

Otsuse 3. punkt ütleb: „Eeltoodu alusel teha NSV Liidu Rahva-
saadikute Kongressile ettepanek alustada ametlikke läbirääkimisi

NSV Liidu ja Eesti NSV vahel Tartu rahulepingu kehtivusele rajaneva Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise üle *de facto*.“

23. veebruar 1990

**Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi seadus
EESTI NSV KONSTITUTSIOONI (PÕHISEADUSE)
PARAGRAHVIDE 6 JA 7 MUUTMISE KOHTA**

Paragrahvist 6 jäeti välja säte NLKP juhtivast osast ühiskonnas.

24. veebruar 1990

ALGASID EESTI KONGRESSI VALIMISED

26. veebruar 1990

**TŠEHHOSLOVAKKIAST HAKATAKSE
NÕUKOGUDE VÄGESID VÄLJA TOOMA**

Graafiku kohaselt algab väljatoomise esimene etapp 26. veebruaril ja lõpeb 31. mail 1990.

2. märts 1990

ASUTATI EESTI ETTEVÕTJATE ERAKOND (EEE)

9. märts 1990

**ASUTATI EESTI LIBERAAL-DEMOKRAATLIK PARTEI
(ELDP)**

11. märts 1990

**LEEDU NSV ÜLEMNÕUKOGU KUULUTAS
LEEDU ISESEISVAKS**

Sellele otsusele järgnes NSV Liidu majandusblokaad, 1991. aasta jaanuaris aga ultimaatum ning katsed kehtestada nõukogude võim relvajõul.

Esimese riigina tunnustas Leedu iseseisvust Island. 4.02.1991.

11. – 12. märts 1990

**EESTI KONGRESSI I ISTUNGJÄRK
ESTONIA KONTSERDISAALIS**

Eesti Kongress otsustas taastada Eesti Vabariigi õigusliku järjepidevuse alusel, kuulutas ennast Eesti Vabariigi riigivõimu ain-saks seaduslikuks taastajaks ning deklareeris, et Eesti Vabariigi riikliku ja rahvusvahelis-õigusliku staatuse küsimused kuuluvad tema ainupädevusse.

Võeti vastu pöördumine NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressi poole ettepanekuga alustada viivitamatuid läbirääkimisi Eesti Kongressi poolt volitatud esindusega anneksiooni lõpetamise ja Eesti Vabariigi taastamise küsimuses.

Moskva sellele pöördumisele ei reageerinudki.

Kongressi alalise organisse Eesti Komiteesse valiti 71 hääleõigusega Eesti Vabariigi kodanikku ja 7 sõnaõigusega kodakondsuse taotlejat. Eesti Komitee esimeheks valiti Tunne Kelam.

14. märts 1990

**NSV LIIDU RAHVASAADIKUTE KONGRESS TŪHISTAS
KOMMUNISTLIKU PARTEI VÕIMUMONOPOLI**

Seadusega nr 1360-I asutati NSV Liidu Presidendi ametikoht. Mitut NSV Liidu Konstitutsiooni (põhiseaduse) paragrahvi muudeti, paragrahvi 6 muutmisega kaotas võimumonopoli NLKP.

15. märts 1990

**MIHHAIL GORBATŠOV VALITI
NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKE VABARIIKIDE LIIDU
ESIMESEKS PRESIDENDIKS**

Valimised toimusid NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressi erakorralisel istungjärgul. Eestist valitud rahvasaadikutest 23 ei osalenud nendel valimistel, nad ei pidanud võimalikuks valida presidenti teisele riigile.

18. märts 1990

MIDA OODATAKSE UUELT ÜLEMNÕUKOGULT?

Nii küsis „Mainor“ 19. – 23. veebruaril 1990 toimunud küsitluses, kui vastajaid oli 925. Neist 65% pidas ülemnõukogu tähtsaimaks ülesandeks Eesti poliitilise staatuse küsimuse lahendamist. Seega pani rahvas oma lootused just valitavale ülemnõukogule. „Tõtt-öelda ei oodatudki Eesti Kongressilt enam kui eesti rahva omariiklustahte deklareerimist – seda pidas Eesti Kongressi peaesmärgiks 45% küsitletud eestlastest ja 19% muulastest. Eesti Vabariigi Taasasutava Kogu moodustamist lootis Eesti Kongressilt 27% eestlastest ja 14% muulastest.“ (Päevaleht, 18. märts 1990, lk 1)

18. märts 1990

**EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU
VALIMISED**

Üles seatud 536-st kandidaadist oli valimispäevaks kandideerima jäänud 392. Eestlastest osutusid valituks 81, venelastest 20, muust rahvusest 4 (sh sõjaväelased). Eestlaste osakaal rahvastikus oli tol ajal 3/5, parlamendikohtadest aga saime koguni 4/5.

19. märts 1990

ESIMENE ESMASPÄEVAMIITING BALTIMAADE ISESEISVUSE TOETUSEKS

Üle Rootsi levinud meelevalduse algatasid Stockholmis eestlased Peeter Luksep ja Andres Küng ning rootslased Gunnar Hökmark ja Håkan Holmberg.

Kuni 16. septembrini 1991 kogunes miitinguesmaspäevi 79.

23. – 25. märts 1990

EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI LÕHENEMISE KONGRESS

Realse võimu kaotanud EKP, millest massiline lahkumine oli alanud juba jaanuaris, lõhenes oma XX kongressil eestimeelseks iseseisvaks sotsiaaldemokraatlikuks parteiks nimega EKP ja venemeelseks NLKP Eestimaa organisatsiooniks. Et kongress lõppes öösel, ristas rahvas venemeelse parteiosa Ööparteiks.

28. märts 1990

EESTI KOMITEE PÕÖRDUMINE VALITUD ÜLEMNÕUKOGU POOLE

Päev enne ülemnõukogu volituste algust saatis Eesti Komitee Toompeale sõnumi: „Eesti Vabariigi nime ja riiklike sümbolite kehtestamine ei vasta Eesti praegusele riiklikule staatusele.“

29. märts 1990

ALGASID VIEKS AASTAKS VALITUD EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU VOLITUSED

Ülemnõukogu esimeheks valiti ainsana üles seatud Arnold Rüütel, juhatajaks Ülo Nugis. Järgmisel päeval valiti Ülemnõukogu asejuhatajateks Viktor Andrejev ja Marju Lauristin.

30. märts 1990

**Eesti NSV Ülemnõukogu otsus
EESTI RIIKLIKUST STAATUSEST**

Otsus kinnitas, et okupatsioon pole katkestanud Eesti Vabariigi olemasolu *de jure*, kuulutas välja Eesti Vabariigi taastamise (*restitutio ad integrum*) ning üleminekuperioodi, mis lõpeb Eesti Vabariigi põhiseaduslike riigivõimuorganite moodustamisega.

30. märts 1990

**Eesti NSV Ülemnõukogu deklaratsioon
EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU JA EESTI KONGRESSI
KOOSTÖÖST**

Ülemnõukogu tunnustas Eesti Kongressi Eesti Vabariigi kodanikkonna esinduskoguna ning Eesti Vabariigi riigivõimu taastajana ja deklareeris, et on valmis koostööks Eesti Kongressi ning Eesti Komiteega Eesti Vabariigi taastamiseks õigusliku järjepidevuse alusel.

3. aprill 1990

**NSV Liidu seadus
NSV LIIDUST LIIDUVABARIIGI VÄLJAASTUMISEGA
SEOTUD KÜSIMUSTE LAHENDAMISE KORRAST**

Seadusega muudeti väljaastumine peaaegu võimatuks, sest ette nähti kuni 5 aastale venitatud etapiviisilised protseduurid, mis said alata alles siis, kui 2/3 liiduvabariigi kodanikest oleksid referendumil väljaastumist pooldanud.

3. aprill 1990

SÕJA VÕITNUD TANK T-34 LASTI ÕHKU

Valga linna sissesõidul Tartu maantee ääres tosin aastat seisnud vene tanki purustas kellegi lõhkelaeng täielikult.

3. aprill 1990

Eesti NSV Ülemnõukogu otsus

**EESTI NSV VALITSUSE ESIMEHE (PEAMINISTRI)
AMETISSE KINNITAMISE KOHTA**

Eesti NSV Ülemnõukogu kinnitas peaministriks Edgar Savisaare.

7. aprill 1990

ASUTATI EESTI MAA-KESKERAKOND (EMKE)

11. aprill 1990

**SEADUS EESTI NSV ELANIKE TEENISTUSEST
NSV LIIDU RELVAJÕUDUDES ÜLEMINEKUPERIOODIL**

Tulenevalt oma 30. märtsi otsusest „Eesti riiklikust staatuses” tunnistas Eesti NSV Ülemnõukogu, et Eesti NSV elanike teenimine NSV Liidu relvajõududes ei ole õiguspärane. Kodanikud, kes on varem relvajõududes teenimisest keeldumise või kõrvalehoidmise eest süüdi mõistetud, tuleb rehabiliteerida.

11. aprill 1990

**EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU PÕÖRDUMINE NSV LIIDU
PRESIDENDI POOLE (üleskutse alustada läbirääkimisi Eesti
Vabariigi taastamise küsimuses)**

12. aprill 1990

**Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidiumi otsus
EESTI NSV RAHARINGLUSE ÜMBERKORRALDAMISE
KOHTA**

13. aprill 1990

EESTI KROON LÄHEB TRÜKKI

Eesti Panga president Rein Otsason ja rahandusminister Endel Mändmaa allkirjastasid 12. aprillil lepingu, mille järgi alustatakse Eesti krooni trükkimist ühe välisriigi trükikojas. (vt Rahva Hääl 13. aprill 1990, lk 1)

18. aprill 1990

ALGAS LEEDU MAJANDUSBLOKAAD

NSV Liit oli andnud korralduse lõpetada Leedusse nafta tarnimine ning vähendada maagaasi andmist koguseni, mis on vajalik olme- ja kommunaalmajanduse rahuldamiseks.

4. mai 1990

**Läti NSV Ülemnõukogu võttis vastu deklaratsiooni
LÄTI VABARIIGI ISESEISVUSE TAASTAMISEST
Jõustati Läti Vabariigi 1922. aasta põhiseadus.**

8. mai 1990

**Eesti NSV Ülemnõukogu seadus
EESTI SÜMBOOLIKAST**

Eesmärgil taastada iseseisev Eesti riik otsustati võtta ametliku nimetusena kasutusele „Eesti Vabariik“, lõpetada Eesti NSV lipu, vapi ja hümnini kasutamine riiklike sümbolitena, ning rakendada Eesti Vabariigi 1938. aasta põhiseaduse paragrahvid 1, 2, 4 ja 5.

10. mai 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus
LÄTI, LEEDU JA EESTI MAJANDUSLIKU KOOSTÖÖ
KOKKULEPPE RATIFITSEERIMISE KOHTA**

10. mai 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus
RIIGI TEATAJA VÄLJAANDMISE KOHTA**

Ülemnõukogu presiidium otsustas anda alates 1990. aasta 1. juulist välja Riigi Teataja ning lõpetada „Eesti NSV Ülemnõukogu ja Valitsuse Teataja“ väljaandmine.

10. mai 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus
EESTI RAHVUSLIPU KUI TAASTATAVA ISESEISVA
VABARIIGI RIIKLIKU SÜMBOLI KASUTAMISE KORRA
KOHTA**

12. mai 1990

TALLINNAS MOODUSTATI BALTI RIIKIDE NÕUKOGU
Kadriorus allkirjastasid Leedu, Läti ja Eesti Ülemnõukogu esimehed Vytautas Landsbergis, Anatolijs Gorbunovs ja Arnold Rützel Balti Riikide Nõukogu dokumendid.

14. mai 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi
PÖÖRDUMINE VENE NFSV RAHVASAADIKUTE
KONGRESSI POOLE (heanaaberlikest suhetest ja koostööst)**

14. mai 1990

**NSV Liidu Presidendi Mihhail Gorbatšovi seadlus
EESTI NSV ÜLEMNÕUKOGU OTSUSE
„EESTI RIIKLIKUST STAATUSEST“
KEHTETUKS KUULUTAMISE KOHTA SELLE VASTU-
VÕTMISE HETKEST**

15. mai 1990

INTERLIIKUMISE MIITING TALLINNAS LOSSI PLATSIL
Sümboolikaseaduse vastu protesteerima kogunenud ja NSV Liidu Presidendi seadlusest õigustust võtnud miiting ägenes katseks tungida Toompea lossi. Kui eestlased peaminister Edgar Savisaare appikutse peale sini-must-valgete lippude all suure hulgana Toompeale tulid, oldi sunnitud lahkuma.
Eestlased tantsisid Lossi platsil hommikuni.

16. mai 1990

Eesti Vabariigi seadus

EESTI VALITSEMISE AJUTISE KORRA ALUSTEST

Lõpetati Eesti Vabariigi riigivõimu-, valitsemis-, kohtu- ja prokuratuuriorganite allutatus NSV Liidu vastavatele organitele ja lahutati nad NSV Liidu vastavast süsteemist. Eesti Vabariigi ja NSV Liidu suhted otsustati rajada 2. veebruaril 1920. aastal sõlmitud Tartu rahulepingu kehtivusele.

17. mai 1990

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus

ORGANISATSIOONI „EESTI KODUKAITSE“

**MOODUSTAMISE NING MÕNE KOODEKSI MUUTMISE
JA TÄIENDAMISE KOHTA**

25. mai 1990

EESTI KONGRESSI II ISTUNGJÄRK

Eesti Kongressi otsus

ÜLEMINEKUAJA VALITSEMISE KORRA ALUSTEST

Otsuse alajaotuses, mis räägib üleminekuperioodi õiguskorrast, ütleb punkt 2: „Eesti Kongress teeb Eesti Komiteele ülesandeks välja töötada ja kehtestada ajutisi seadusi, mis on hädatarvilikud Eesti Vabariigi põhiseadusliku riigivõimu taastamiseks õigusliku järjepidevuse alusel.“

29. mai 1990

BORISS JELTSIN VALITI

VENE NFSV ÜLEMNÕUKOGU ESIMEHEKS

7. juuni 1990

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus MÕNE NSV LIIDU SEADUSANDLIKU AKTI RAKENDAMISE PEATAMISE KOHTA EESTI VABARIIGI TERRITOORIUMIL

1990. aasta 16. mai seadusega „Eesti valitsemise ajutise korra alustest“ lahkus Eesti Nõukogude Liidu õigusruumist. Kuid seni-
sed normatiivaktid jäid veel kehtima, kuni ülemnõukogu või Vaba-
riigi Valitsus need tühistab või muudab. Seda nüüd tehtigi.

7. juuni 1990

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus 14. JUUNI ÜLDRAHVALIKUKS LEINAPÄEVAKS KUULUTAMISE KOHTA

1941. aasta juuniküüditamisega viidi Eestist Siberisse üle 10 000
inimese.

20 702 oli 1949. aasta 25. märtsil alanud küüditamise ohvreid, ja
too päev on meie kalendris nüüd küüditatute mälestuspäev.

12. juuni 1990

Vene NFSV Rahvasaadikute I Kongressi deklaratsioon VENEMAA SUVERÄÄNSUSEST

Päeva tähistatakse tänaseni Venemaa iseseisvuspäevana.

13. juuni 1990

EESTI VABARIIGI OMANDISEADUS

Õigusakt majanduse üleviimiseks turumajanduse põhimõtetele
seadustas ka eraomandi ja sai ebaseaduslikult võõrandatud vara
endistele omanikele või nende õigusjärglastele tagastamise või
kompenseerimise aluseks üleminekuperioodil.

18. juuni 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avaldus
SEOSES 50 AASTA MÖÖDUMISEGA EESTI VABARIIGI
OKUPEERIMISEST NSV LIIDU POOLT**

21. juuni 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus
VÕIDUPÜHA JA JAANIPÄEVA
KEHTESTAMISE KOHTA RIIKLIKU PÜHANA**

26. juuni 1990

IMMIGRATSIOONISEADUS

Eesti Vabariigi Valitsuse ettepanekul kehtestab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu sisserände reguleerimiseks igaks kalendriaastaks kvoodi. See on immigrantide piirarv, mis ei tohi ületada 0,1% Eesti alalisest elanikkonnast.

30. juuni – 1. juuli 1990

XXI ÜLDLAULUPIDU TALLINNAS

Sundrepertuaari enam polnud, üldlaulupidusid võis jälle ametlikult nummerdada, 28922 esineja hulgas oli väliseestlaste koore USA-st, Saksamaalt, Rootsist, Austraaliast. Peokavas oli põhiliselt eesti autorite looming.

12. juuli 1990

**VENE NFSV ÜLEMNÕUKOGU ESIMEES BORISS JELTSIN
ASTUS NLKP-st VÄLJA**

1. august 1990

**EESTI VABARIIGI SISEMINISTEERIUM
TOODI VABARIIGI ALLUVUSSE**

NSV Liidu siseminister Vadim Bakatin ja Eesti Vabariigi peaminister Edgar Savisaar kirjutasid Moskvast alla Eesti Siseministeeriumi ja sisekaitsejõudude iseseisvumise lepingule.

21. august 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
DELEGATSIOONI KINNITAMISE KOHTA
LÄBIRÄÄKIMISTEKS NSV LIIDUGA JA VENE NFSV-ga**

23. august 1990

TARTUS RIIA MÄEL SEISNUD LENIN VÕETI MAHA
Öösel tõstis kuhu postamendilt Kaitseliidu Tamme kompanii, mis Tartu ajalehe Edasi andmetel ei kuulunud Kaitseliidu Tartu Malev-konna koosseisu, vaid allus Eesti Komiteele.

1. – 2. september 1990

**KAITSELIIDU AKTSIOON EESTI VABARIIGI JA VENE
NFSV TARTU RAHULEPINGU JÄRGSELE PIIRILE**
Ööseks jäädi endisele piirijoonele telkidesse, päeval paigaldati piiripostide kunagisse asupaika mõned uued postid.

5. – 6. september 1990

ESINDAMATA RAHVASTE NÕUPIDAMINE TARTUS

Grusiinid, krimmitatarlased, tatarlased, tiibetlased ja eestlased otsustasid asutada Esindamata Rahvaste Organisatsiooni (ERO). Vastu võeti ka ERO esimene memorandum, aga asutamist Tartus veel välja ei kuulutatud.

7. september 1990

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus

EESTI VABARIIGI JA VENE NFSV PIIRIKÜSIMUSE UURIMISE KOHTA

8. september 1990

ASUTATI EESTI SOTSIAALDEMOKRAATLIK PARTEI (ESDP)

20. september 1990

POLITSEISEADUS

20. september 1990

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus

POLITSEISEADUSE RAKENDAMISE KOHTA

Otsuses öeldakse, et politseiseaduse vastuvõtmisega algab Eesti Vabariigi Siseministeeriumi miilitsastruktuuri likvideerimise ja politsei formeerimise periood, mis lõpeb 1991. aasta 1. märtsil.

22. september 1990

ASUTATI VABARIIKLASTE KOONDERAKOND (W)

1. oktoober 1990

**Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu seadus nr 1689 – I
SÜDAMETUNNISTUSE VABADUSE JA
USUÜHINGUTE KOHTA**

Registreeritud usuühingud tunnistati juriidilisteks isikuteks, kellel võis olla ka omandiõigus. Vaimulike tulumaks ja sotsiaalsed garantiid viidi riigis üldkehtivatele alustele.

3. oktoober 1990

EUROOPAS JÄLLE VAID ÜKS SAKSA RIIK

Saksa Föderatiivne Vabariik ja Saksa Demokraatlik Vabariik ühinesid.

16. oktoober 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus
EESTI VABARIIGI RIIGILIPU JA RIIGIVAPI KASUTAMISE
KORRA KEHTESTAMISE KOHTA**

16. oktoober 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus
KOMISJONI MOODUSTAMISE KOHTA MOSKVA
MUUSEUMIDES ASUVATE EESTI KULTUURIVARADE
VÄLJASELGITAMISEKS**

21. oktoober 1990

KONSTANTIN PÄTSI ÜMBERMATMINE

Eesti Vabariigi esimese presidendi põrm toodi Venemaalt Eestisse ja sängitati Metsakalmistule.

22. oktoober 1990

EESTI VABARIIGI MAJANDUSPIIRI SEADUS

Võeti vastu piiri ületamise reguleerimiseks, tollikontrolliks sisse- ja väljaveo üle, kuritegevuse tõkestamiseks.

26. – 27. oktoober 1990

EESTI KONGRESSI III ISTUNGJÄRK

Põhiteemaks oli usaldamatus valitsusjuhi Edgar Savisaare ja tema tegevuse vastu. Kongress oli päevakorda võtnud ka uute valimiste korraldamise ning sellega seoses 1938. aasta põhiseaduse rakendamise.

1. november 1990

TAASLOODI EESTI PIIRIVALVE

Majanduspiiril määrati kindlaks 27 alalist kontrollpunkti.

1. november 1990

EESTI KOMITEE POLIITILINE AVALDUS

Eesti Komitee teatas, et ei usalda Edgar Savisaare valitsuse tegevust ja kutsus üles alustama konsultatsioone rahvusliku ühtsuse koalitsioonivalitsuse moodustamiseks, millele kuulub niihästi Eesti Komitee kui ka ülemnõukogu usaldus ja toetus.

17. november 1990

ASUTATI EESTI DEMOKRAATLIK LIIT (EDL)

18. november 1990

Kaheksa avaldus

**RAHVUSLIKU ÜHTSUSE VALITSUSE MOODUSTAMISE
PÕHIALUSED**

Avaldusele allkirja andnud kaheksast poliitikust neli esindasid ühendust „Vaba Eesti“, neli aga Eesti Komiteed. Ja nii hakatigi seda nimetama enamlaste-kelamlaste paktiks või koguni vandenõuks Savisaare vastu.

30. november 1990

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus

**KOLME BALTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGUDE
ÜHISISTUNGIST OSAVÕTU KOHTA**

1. detsember 1990

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu

**PÕÖRDUMINE MAAILMA RIIKIDE PARLAMENTIDE
POOLE (Eesti, Läti ja Leedu soovist taastada iseseisvus)**

1. detsember 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu, Läti Vabariigi Ülemnõukogu ja
Leedu Vabariigi Ülemnõukogu**

**PÕÖRDUMINE NSV LIIDU RAHVASAADIKUTE
KONGRESSI POOLE (ettepanek tunnustada Eesti, Läti ja
Leedu iseseisvust)**

6. detsember 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus
EESTI VABARIIGI VALITSUSE JA EESTI PANGA POOLT
ESITATUD RAHAREFORMI KONTSEPTSIOONIDE KOHTA**

18. detsember 1990

EESTI EI KIRJUTA ALLA LIIDULEPINGULE
NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressil tegi ülemnõukogu esimees Arnold Rüütel teatavaks Eesti otsuse.

19. detsember 1990

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
OMANDIÕIGUSE JÄRJEPIDEVUSE TAASTAMISEST**
Tunnistanud, et nõukogude võim võttis omanikelt nende vara 1940. aasta ebaseaduslike normatiivaktidega, ja et ka sunniviisilise kollektiviseerimisega rikuti omanike õigusi, tegi ülemnõukogu Vabariigi Valitsusele ülesandeks esitada ettepanekud võõrandatud vara omanike ja nende pärijate kindlaksmääramiseks.

22. detsember 1990

**POOLA VABARIIGI PRESIDENDINA ASTUS AMETISSE
LECH WAŁĘSA**

24. detsember 1990

**NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressi otsus nr 1856-I
NSV LIIDU REFERENDUMI KORRALDAMISEST
NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKE VABARIIKIDE LIIDU
KÜSIMUSES**

1991

1. jaanuar 1991

RIIAS VALLUTAS OMON AJAKIRJANDUSMAJA

2. jaanuaril jäid lehed ilmumata.

8. jaanuar 1991

BALTI RIIKIDE NÕUKOGU AVALDUS

Avaldus on protest Eesti, Leedu ja Läti territooriumile NSV Liidu relvajõudude täiendavate väeosade toomise vastu, sest nende ülesanne on tagada sunnivahendite abil armeesse värbamine ning sealt lahkunud noormeeste kinnipüüdmine ja teenistusse tagasi-saatmine. Maailma üldsuse ning kõigi riikide parlamentide ja valitsuste poole pöörduetakse üleskutsega astuda vastu juba alanud NSV Liidu aktsioonile.

11. jaanuar 1991

EUROOPA ÜHENDUS JA NATO HOIATASID MOSKVAT JÕU KASUTAMISE EEST BALTIKUMIS

12. jaanuar 1991

Moskvas allkirjastati

VEENE NÕUKOGUDE FÖDERATIIVSE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI JA EESTI VABARIIGI RIIKIDEVAHELISTE SUHETE ALUSTE LEPING

Lepingule kirjutasid alla Vene NFSV Ülemnõukogu esimees Boriss Jeltsin ja EV Ülemnõukogu esimees Arnold Rüütel.

13. jaanuar 1991

VERINE ÖÖ VILNIUSES

Nõukogude eriuksuslased läksid relvitu rahva vastu Vilniuse tele-
torni all. 14 tapetut, arstiabi vajanud haavatuid üle 500.

13. jaanuar 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus
EESTI VABARIIGI ERAKORRALISE KAITSENÕUKOGU
KOHTA**

Erakorralise Kaitsenõukogu liikmeteks nimetati Arnold Rüütel
(esimees), Ülo Nugis ja Edgar Savisaar.

13. jaanuar 1991

BORISS JELTSINI VÄLKVISIIT TALLINNA

Õhtupoolikul saabus Tallinna Vene NFSV Ülemnõukogu esimees
Boriss Jeltsin kohtuma Arnold Rüütli, Läti Vabariigi Ülemnõu-
kogu esimehe Anatolijs Gorbunovsi ja Leedu Vabariigi suur-
saadikuga Eestis Sigitas Kudarauskasega. Vilniuses toimunu oli
kõneluste üheks peateemaks. Allkirjastati lepingud, millega neli
vabariiki tunnustasid üksteise suveräänsust ning saadeti läkitus
ÜRO peasekretärile Javier Pérez de Cuéllarile.

Jeltsin tegi avaliku pöördumise Venemaalt pärit sõdurite ja ohvit-
seride poole mitte tõsta relvi rahva vastu.

14. jaanuar 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
POLIITILISEST OLUKORRAST EESTIS**

Ülemnõukogu kiitis heaks presiidiumi ja valitsuse tegevuse
olukorras, kus on ohus Eesti turvalisus.

14. jaanuar 1991

Eesti Komitee otsus

**VENE NÕUKOGUDE FÖDERATIIVSE SOTSIALISTLIKU
VABARIIGI JA EESTI VABARIIGI RIIKIDEVAHELISTE
SUHETE ALUSTE LEPINGU KOHTA**

Põhinedes Eesti Kongressi tegevuskavale 12. märtsist 1990 ning arvestades, et leping ei lähtu Eesti Vabariigi praegusest seisundist, et lepingu artikkel III on vastuolus ka 1949. aasta Genfi konventsiooniga okupeeritud maa-alade kohta ja artikkel VI ohustab Eesti Vabariigi territoriaalset terviklikkust, lugeda nimetatud leping õigustühiseks ja kehtetuks sõlmimise hetkest alates.

15. jaanuar 1991

INTRITE MIITING TOOMPEAL LOSSI PLATSIL

Ülemnõukogule esitati ultimaatum – peatada hinnatõus, taastada NSV Liidu ja Eesti NSV konstitutsiooni toime, täita kõik NSV Liidu Presidendi seadused, moodustada kvootide alusel rahvusühitsusvalitsus. Nõudmiste täitmiseks anti 24 tundi.

16. jaanuar 1991

**NSV Liidu Ülemnõukogu otsus nr 1910-I
NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKE VABARIIKIDE LIIDU
SÄILITAMISE KÜSIMUSES REFERENDUMI
KORRALDAMISE JA LÄBIVIIMISE ABINÕUDE KOHTA**

Referendum otsustati korraldada 17. märtsil 1991 ning hääletamise tulemused võtta kokku üle NSV Liidu tervikuna ja igas vabariigis eraldi.

17. jaanuar 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus
EESTI VABARIIGI JA NSV LIIDU LÄBIRÄÄKIMISTE
ALGATAMISE KOHTA**

18. jaanuar 1991

**ALUSTATI TOOMPEA BARRIKADEERIMIST
SUURTE GRANIITRAHNUDEGA**

Et Tallinnas ei korduks Vilniuse tragöödia, kus 13. jaanuaril inimesi tankiroomikutega lõmastati, seati eesmärgiks vajaduse korral täielikult sulgeda tee parlamendi ja valitsuse juurde suurematele mootorsõidukitele. Barrikaadide rajamist hakkas juhtima Riikliku Piirikaitseameti peadirektori asetäitja Henn Karits.

21. jaanuar 1991

VERI VOOLAS KA RIIAS

20. jaanuari õhtul Läti siseministeeriumi hoonet vallutama asunud Riia OMON saatis öösel viis inimest surma, üheksa sai haavata.

21. jaanuar 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avaldus
SEOSES OLUKORRA TERAVNEMISEGA BALTIKUMIS**

Kuna Riias toimus öösel relvastatud rünnak seadusliku riigivõimu vastu ning Tallinnas korraldati plahvatusi, leidis ülemnõukogu, et Balti kriisi on süvendatud. Nõukogude Liidu Presidendi poole pöörduiti üleskutsega NSV Liidu eriuksuste viivitamatuks väljaviiamiseks Baltikumist.

22. – 24. jaanuar 1991

RAHAREFORM NÕUKOGUDE LIIDUS

50- ja 100-rublased kupüürid kaotasid äkitselt kehtivuse, mis lõi valusalt mitte ainult spekulante, vaid ka matuseraha sukasäärde kogunud pensionäre. Äreval ajal põhjustas see viha ja paanikat.

25. – 27. jaanuar 1991

ÜKSMEELT OTSIMAS

Stockholmis Eesti Maja ruumides toimus Eesti Vabariigi Valitsuse eksiilis, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu õiguskomisjoni ja riigikaitsekomisjoni liikmete ning Eesti (Kongressi) Komitee esinduse nõupidamine, kus arutati Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamise õiguslikke ja poliitilisi probleeme ning ühistegevuse võimalusi.

31. jaanuar 1991

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus REFERENDUMI KORRALDAMISE KOHTA EESTI VABARIIGI ISESEISVUSE KÜSIMUSES

Referendum otsustati korraldada 3. märtsil 1991. Küsimusele „Kas teie tahate Eesti Vabariigi riikliku iseseisvuse ja sõltumatuse taastamist?“ tuli vastata kas „jah“ või „ei“.

Juba samal päeval, 31. jaanuaril mõistis Eesti Komitee hukka Ülemnõukogu otsuse. Koos Läti Komiteega pöördui mõlema vabariigi kodanike poole üleskutsega boikoteerida igasugust referendumit või referendumitaolist küsitlust sõltumata sellest, kes selle korraldab.

7. veebruar 1991

Eesti Komitee otsus

3. MÄRTSIL KORRALDATAVAST ENNETAVAST REFERENDUMIST

Eesti Komitee on leidnud, et kuigi jätkuva okupatsiooni tingimustes korraldatav rahvaküsitlus ei muuda Eesti Vabariigi riiklikku staatust, on sellel siiski arvestatav poliitiline kaal ning mõju Eesti riikluse taastamisel. Otsus ütleb: „Kujunenud poliitilises olukorras otsustas Eesti Komitee loobuda üleskutsest boikoteerida rahvaküsitlust.“

9. veebruar 1991

REFERENDUM LEEDU VABARIIGI ISESEISVUSE TAASTAMISE KÜSIMUSES

Hääleõiguslikest osales 84,7%, Leedu Vabariigi riikliku iseseisvuse taastamise poolt hääletas 90,5%.

11. veebruar 1991

ASUTATI ESINDAMATA RAHVASTE ORGANISATSIION (ERO)

Organisatsiooni asutajateks Haagis olid 12 rahva, ERO asutajaliikmete esindajad, ja üks neist oli Linnart Mäll Eestist. ERO on valitsusväline organisatsioon, mis ühendab põlisrahvaid, kellel pole võimalik olla esindatud ÜRO-s.

28. veebruar – 1. märts 1991

PÕHJAMAADE NÕUKOGU AASTAISTUNG KOPENHAAGENIS

Istungil osalesid ka Balti riikide juhid.

1. märts 1991

POLITSEISEADUSE JÕUSTUMINE

Miilitsa asemel asus tööle Eesti politsei.

3. märts 1991

**REFERENDUM LÄTI VABARIIGI
ISESEISVUSE TAASTAMISE KÜSIMUSES**

Hääleõiguslikest osales 87,56%, Läti Vabariigi riikliku iseseisvuse taastamise poolt hääletas 73,68%.

3. märts 1991

**REFERENDUM EESTI VABARIIGI
ISESEISVUSE TAASTAMISE KÜSIMUSES**

Hääleõiguslikest osales 82,86%, Eesti Vabariigi riikliku iseseisvuse taastamise poolt hääletas 77,83%, vastu 21,43% ja kehtetuks tunnistati 6967 hääletussedelit.

7. märts 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus
PRESIIDIUM KINNITAS REFERENDUMI TULEMUSED**

11. märts 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avaldus
REFERENDUMIST RIIKLIKU ISESEISVUSE
JA SÕLTUMATUSE TAASTAMISE KÜSIMUSES**

Ülemnõukogu tõdes, et referendum on andnud veenva kinnituse Eesti rahva tahtele taastada Eesti Vabariigi riiklik iseseisvus ja sõltumatus.

11. märts 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
NSV LIIDU 1991. AASTA 17. MÄRTSI REFERENDUMI
KOHTA EESTI VABARIIGI TERRITOORIUMIL**

Ülemnõukogu otsustas NSV Liidu referendumit mitte korraldada, lähtudes ka 1991. aasta 3. märtsi referendumist, kus Eesti Vabariigi elanikud on selgelt väljendanud oma soovi taastada Eesti Vabariigi riiklik iseseisvus ja sõltumatus. NSV Liidu kodanikud Eesti Vabariigi territooriumil võivad NSV Liidu referendumil, mis Eesti Vabariigi jaoks ei too kaasa õiguslikke tagajärgi, osaleda oma vaba tahte alusel.

16. märts 1991

EESTI KONGRESSI IV ISTUNGJÄRK

Sisepoliitilise umbseisu lahendamiseks pakuti välja idee Taastava Kogu valimistest. Otsustati hakata välja andma Eesti Vabariigi kodanike isikutunnistusi.

17. märts 1991

**ÜLELIIDULINE REFERENDUM NÕUKOGUDE LIIDU
SÄILITAMISEKS**

„Jah“ vastuse andis ja seega soovis Nõukogude Liidus edasi elada 77,85% hääleõiguslikest kodanikest.
Eesti, Läti ja Leedu referendumil ei osalenud.

20. märts 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
EESTI VABARIIGI VÄÄRISMETALLIDE JA VÄÄRISKIVIDE
FONDI MOODUSTAMISE KOHTA**

27. märts 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu seadus
EESTI VABARIIGI RAHAREFORMI KOMITEE
MOODUSTAMISE KOHTA**

28. märts 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
RIIGIÕIGUSLIKE ALUSTE VÄLJATÖÖTAMISEKS
TÖÖGRUPI MOODUSTAMISE KOHTA**

Ülemnõukogu Presiidiumile tehti ülesandeks moodustada 4. aprilliks 1991 Eesti Vabariigi riigiõiguslike aluste väljatöötamiseks töögrupp ekspertidest, ülemnõukogu liikmetest ja valitsuse esindajatest.

8. aprill 1991

**VABARIIGI VALITSUSE MÄÄRUSEGA MOODUSTATI
EESTI RIIKLIK PIIRIKAITSEAMET**

11. aprill 1991

**Eesti Komitee koostööpakkumine Rahvarindele:
LUUA ÜLEMNÕUKOGU JA EESTI KOMITEE ASEMELE
ÜLEMINEKUPERIOODI ESINDUSKOGU**

11. aprill 1991

GRUUSIA KUULUTAS VÄLJA ISESEISVUSE

31. märtsil toimunud Gruusia referendumil anti iseseisvuse poolt 99,5% hääli. Üleliidulist referendumit ei korraldanud nemadki.

15. aprill 1991

**EESTI VABARIIGI JA NSV LIIDU DELEGATSIOONIDE
KOHTUMINE**

Kahe riigi vaheliste läbirääkimiste delegatsioonid kohtusid Eesti pealinnas Tallinnas, et panna kokku läbirääkimiste graafik, teemad ja töögruppide koosseis. Eesti delegatsiooni juhtis Ülo Nugis.

25. mai 1991

EESTI KONGRESSI V ISTUNGJÄRK

Eesti Kongress liikus uute valimiste kursil ja võttis vastu otsuse Taastava Kogu valimisseadusest. Ka võeti vastu otsus Eesti Vabariigi kodakondsusest.

13. juuni 1991

EESTI VABARIIGI OMANDIREFORMI ALUSTE SEADUS

Seadus määras kindlaks eesmärgi, sisu, objekti, subjektid ja omandireformi korra ning sai aluseks muudele omandireformiks vajalikele normatiivaktidele.

19. juuni 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
TŠERNOBÕLI AATOMIELEKTRIJAAMA AVARII TAGA-
JÄRJEL KANNATANUTE SOTSIAALSE KAITSE KOHTA**

1. juuli 1991

**VABARIIGI VALITSUSE OTSUSEGA LASTI EESTIS
PÖLLUMAJANDUSSAADUSTE HINNAD VABAKS**

1. juuli 1991

VARSSAVI PAKT LAKKAS OLEMAST

Varssavi Lepingu Organisatsiooni sõjaline struktuur oli eksisteerinud veel märtsi lõpuni 1991, ametlikult kuulutas Varssavi pakti lõppenuks Tšehhoslovakkia President Václav Havel.

4. – 7. juuli 1991

LAULUSILLAD TALLINNAS

Rahvusvaheline ida-lääne laulupidu-koorifestival, inspireeritud ka Gustav Ernesaksa omaaegsest ideest korraldada NSVL-USA laulupidu, tähistas raudse eesriide lõplikku mahatõmbamist ning toetas rahvaid nende iseseisvuspüüdlustes. Koorid Euroopast ja USA-st esitasid paljude rahvaste laule.

6. juuli 1991

NARVA NÄITAS EESTI VABARIIGILE HAMBAD

„Vastavalt Narva linnavolikogu 2. juuli otsusele asuti 5. juuli hommikul Narvas tollipunkte likvideerima. / --- / 5. juuli õhtuse seisuga puudub igasugune kontroll Narva kaudu Eestist väljaviidavate kaupade üle.“ (Jaano-Martin Ots, Rahva Häääl, 6. juuli 1991, lk 1)

9. juuli 1991

POMMIPLAHVATUS TOOMPEAL

Õhtul kell 22:02 raputas pommiplahvatus Komandandi maja, kus olid tööruumid Hinnaametil, Piirikaitseametil ja ka „Eesti Kodukaitse“. Maja seinad, laed ja katus nihkusid paigast, ukсед-aknad lendasid eest. „Eesti Kodukaitse“ korrapidajad Edgar Ääro ning ajateenija Arvo Krund võivad õnne tänada, et ellu jäid.

10. juuli 1991

LENINGRADI MAANTEE UUESTI KONTROLLI ALL

Rahva Hääl teatas: „Täna kell 17 alustas Leningradi maanteel Sillamäe ja Narva vahel tegevust uus liikuv tollipunkt. Ta asendab Narvas kohalike võimude otsusel likvideeritud tollipunkti ja hoiab Leningradi maantee ööpäev läbi kontrolli all.“

11. juuli 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi seadlus
KOHALIKU OMAVALITSUSE TERMINITE JA NIMETUSTE
KORRASTAMISE KOHTA**

Kehtestati 14 maakonda, nagu neid teame tänagi. Kohaliku omavalitsuse organite terminid ja nimetused kehtestati vastavalt seadluse lisale.

13. juuli 1991

PEAMINISTER EDGAR SAVISAAR NARVAS

Majanduspiiri ajutisse tollipunkti jõuti Kohtla-Järve töölismaleva järjekordse aktsiooni ajal, mis püüdis igati segada piirikaitsjate tegevust autode kontrollimisel. Töölismaleva komandör Belov aga teatas, et tema elab ENSV-s ja täidab ainult Nõukogude Liidu ja Gorbatsõvi seadusi. (vt Rahva Hääl, 14. juuli 1991, lk 1)

Et tollikontroll häirimatult töötada saaks, viidi see hiljem Narva lähistele Narva-Jõesuu ristile.

20. juuli 1991

**VENE NFSV PRESIDENDI BORISS JELTSINI SEADLUS
nr 14 LÕPETAS PARTEIORGANISATSIOONIDE
TEGEVUSE VENEMAA RIIKLIKES ETTEVÕTETES JA
RIIGIASUTUSTES**

24. juuli 1991

LIIDULEPINGU PROJEKT SAI VALMIS

Töö projekti kallal NSVL Presidendi residentsis Novo-Ogarjovos lõppes öösel. Vene NFSV President Boriss Jeltsin, NSVL peaminister Valentin Pavlov ja ÜN esimees Anatoli Lukjanov said ülesande 24 tunniga välja töötada lepinguprojekti lõplik sõnastus. (vt Rahva Häääl, 25. juulil 1991, lk 1)

1. august 1991

EESTI KOMITEE EESTI VABARIIGI ISIKUTUNNISTUSTE VÄLJAANDMISEST

„Alates 1. augustist hakkab Eesti Komitee loodud EV Kodakondsusamet Pärnus inimestelt vastu võtma avaldusi EV isikutunnistuse saamiseks. / --- / Esimesed 100 000 eksemplari isikutunnistusi on trükitud Torontos Eestlaste Kesknõukogu kaasabil.“

(Mart Linnart, Rahva Häääl, 1. august 1991)

14. august 1991

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU TÄIENDAVA (46.) ISTUNGJÄRGU LÄBIVIIMISE KOHTA

Täiendav 46. istungjärg otsustati läbi viia 19. – 21. augustil 1991.

16. august 1991

MOSKVAS KOHTUSID NSV LIIDU JA EESTI VABARIIGI DELEGATSIOON

Kirjutati alla kommünikee erimeelsuste kohta 1939. – 1940. aasta sündmuste tõlgendamisel. NSV Liidu delegatsiooni juht Nikolai Lavjorov andis Ülo Nugisele teada, et Eesti esindajad on oodatud liidulepingu sõlmimisele Novo-Ogarjovos 20. augustil.

19. august 1991

AUGUSTIPUTŠ NSV LIIDUS

Varahommikul teatas Moskva, et NSV Liidu Presidendi Mihhail Gorbatsõvi volitused on läinud üle asepresident Gennadi Janajevile. On moodustatud NSV Liidu Riiklik Eriolukorra Komitee ja riigi mõnes piirkonnas on kuueks kuuks välja kuulutatud eriolukord 19. augustil 1991 kella neljast Moskva aja järgi.

Kell 10:20 Eesti Raadios

EESTI VABARIIGI ERAKORRALISE KAITSENÕUKOGU AVALDUS

Kaitsenõukogu kutsus rahvast rahulikkusele ja meelekindlusele ning kinnitas, et kurssi iseseisvuse taastamisele hoitakse.

Kell 11

Ülemnõukogu fraktsioonide koosolekud

Selles, mida antud olukorras edasi teha, olid seisukohad erinevad.

Kell 12:30

Ülemnõukogu juhatuse erakorraline istung

Kell 14

Rahvarinde Ühenduse nõupidamine

Otsustati ajaloolist hetke kasutades iseseisvusotsus vastu võtta.

Kell 15

Ülemnõukogu Presiidiumi erakorraline istung

Presiidium toetas ülemnõukogu juhataja Ülo Nugise ettepanekut anda täiskogu istungil päevakorraliselt sõna ülemnõukogu esimehele Arnold Rüütlile.

Kell 15 Eesti Raadios

EESTI KOMITEE JUHATUSE PÖÖRDUMINE

Edastatud dokumendis pöördus Eesti Komitee ülemnõukogu, Vabariigi Valitsuse ja kõigi eestimeelsete jõudude poole kooskõlastatud tegevuseks ja ühiseks nõupidamiseks veel 19. augustil.

Kell 16

ÜLEMNÕUKOGU 46. ISTUNGJÄRGU ESIMENE ISTUNG

Ülemnõukogu esimees Arnold Rüütel teatas, et kell 11 oli talle helistanud Balti Sõjaväeringkonna ülem kindralpolkovnik Kuzmin, nõudnud relvastatud üksuste laialisaatmist, elanikkonnalt relvade äravõtmist ja koosolekute keelustamist. Avaldust lõpetades ütles Arnold Rüütel: „Iga rahva suurus ilmneb katsumuste tunnil. Eesti rahvas peab suutma olla suur. Kindlust teile kõigile!“

ÜN juhataja Ülo Nugis kuulutas vaheaja ning palus oma töökabinetti vanematekogu.

ÜN asejuhataja Marju Lauristin helistas Eesti Komiteesse ja kutsus nende esinduse Toompeale nõupidamisele.

Vaheaeg

Kell 16:20

Ülemnõukogu vanematekogu (fraktsioonide esindajad) koosolek.

Kell 18

Eesti Komiteest tulid Toompeale Tunne Kelam, Sirje Endre, Vardo Rumessen ja Enn Tarto. Päeval korduvalt nõu pidanud Eesti Komitee seisukoht oli ühes kindel – iseseisvuse väljakuulutamine pole vajalik, Eesti Vabariik on iseseisev 1918. aastast.

Kell 21:40

Ülemnõukogu istungjärk jätkus.

Võeti seisukoht ülemnõukogule saabunud seaduseelnõude ning muude aktide kohta, arutati läbi ja kinnitati päevakord. Ülemnõukogu juhatajale otsustati anda 46. istungjärgu korraldamisel era-korralised volitused. Külalistena jälgisid istungit Tunne Kelam, Sirje Endre ja Vardo Rumessen Eesti Komiteest. Hakati menetlema kolme tähtsat akti.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu avaldus RIIGIPÖÖRDE KOHTA NSV LIIDUS

Avaldusest loeme: „Riigipööre NSV Liidus ja eriolukorra kehtestamine on vägivaldselt katkestanud Eesti Vabariigi taastamiseks käivitatud kahepoolsete läbirääkimiste protsessi. Sellest tulenevalt on EV Ülemnõukogu õigustatud ühepoolset realiseerima Eesti

Vabariigi riikliku iseseisvuse vastavalt 3. märtsi 1991 referendumis väljendatud rahva tahtele.“

Avaldus võeti vastu häältega 69 – 15 – 1.

Kell 23:14

Ülemnõukogu juhataja teatas, et erakorralised volitused annavad talle õiguse ette lugeda päevakorralväline avaldus, mis jõuab ka televaatajate ja raadiokuulajateni. Selles kutsuti eestimeelseid mehi Tallinnast ja selle ümbrusest telemaja ja raadiomaja juurde valvesse, et ei läheks nii, nagu Lätis ja Leedus, kus rahvas infosulgu jäeti.

Avalduse olid allkirjastanud Eesti Komitee esimees Tunne Kelam ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu juhataja Ülo Nugis.

Ülemnõukogule luges Ülo Nugis ette ka saadikurühmade „Koostöö“, „Võrdsete õiguste eest“, „Virumaa“ ja „Kommunistliku fraktsiooni“ venekeelse pöördumise vabariigi võimu- ja valitsusorganite ning üldsuse poole üleskutsega mõista, et Riiklik Eriolukorra Komitee on sügavas üldkriisis võtnud täieliku vastutuse ühiskonnaelu stabiliseerimise eest ja selle korraldustele tuleb alluda, relvastatud üksused laiali saata ning rahvalt relvad ära võtta.

Ülemnõukogu võttis vastu otsuse

ERAKORRALISTE VOLITUSTE ANDMISEKS EESTI VABARIIGI ERAKORRALISELE KAITSENÕUKOGULE

Seoses Nõukogude Liidus toimunud riigipöördega otsustati ülemnõukogu tegevuse tõkestamise korral anda Eesti Vabariigi riigivõimu volitused erakorralisele kaitsenõukogule.

Otsuse poolt oli 70 rahvasaadikut, vastu 4, erapooletuid ei olnud.

Vaheaeg

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu istungjärgu jätkudes täiendati päevakorda veel ühe eelnõuga.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu pöördumine

MAAILMA RIIKIDE PARLAMENTIDE JA VALITSUSTE POOLE (üleskutse Riikliku Eriolukorra Komiteed mitte tunnustada)

Otsusega kutsuti üles NSV Liidu Riikliku Eriolukorra Komiteed mitte tunnustama, ja see võeti vastu häältega 70 – 1 – 0.

Otsuse vastuvõtmise kuupäevaks tuli kirjutada juba 20. august.

20. august 1991

Oli teatavaks saanud, et **Vene NFSV Presidendi Boriss Jeltsini hilisõhtul vastu võetud seadlus kuulutas Riikliku Eriolukorra Komitee liikmed väljaspool seadust olevaks.**

Soomest tagasi jõudnud peaminister Edgar Savisaar informeeris ülemnõukogu Venemaa valitsuselt saadud teatest, et **Moskvas on alanud sõjapäev ületulek demokraatlike jõudude poolele.**

Kaido Kama luges ette Eesti Komitee juhatuse avalduse, milles rõhutati, et Eesti Vabariik on *de jure* tänaseni rahvusvaheliselt tunnustatud iseseisev riik, ning pöörduiti maailma avalikkuse ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni poole nõudega lõpetada igasugune majanduslik abi Nõukogude Liidule ning kutsuda Balti riikidesse ÜRO korrakaitse väed.

Enne istungi lõppu andis Peet Kask juhatusele üle 23 allkirjaga ettepaneku päevakorra täiendamiseks ja Eesti riikliku staatuse muutmist käsitleva eelnõu koostamiseks.

Ülemnõukogu juhataja Ülo Nugis soovitas Kungla hotellis elavatel rahvasaadikutel otsida võimalusel teine ööbimispaik.

20. augusti istungi alguseni hommikul kell 10 polnud jäänud kümmet tundi.

Selle päeva ajalehtedest võis lugeda, mis eelmisel päeval oli juhtunud. Rahva Hää!, Päevaleht ja Õhtuleht teatasid ärevusttekitavatest uudistest.

Hommikul olid dessantväelased hõivanud kõik Kaunase kohaliku raadio ja televisiooni objektid.

Klaipeda reidile olid ilmunud sõjalaevad, välislaevadele oli sadam suletud. Sõjalaevad olid ka Tallinna lähel, reisisadam oli suletud. Päeval oli Vilniuse OMON hõivanud Leedu vabariikliku linnadevahelise telefonijaama.

Riia OMON oli hõivanud Läti telekeskuse ja Läti Televisioon pidi lõpetama töö.

Kell 20 oli läbi Luhamaa piiripunkti Võru suunas sõitnud Nõu-

kogude sõjaväekolonn, mis oli 12 kilomeetrit pikk.
Kell 21 oli vallutatud Läti Siseministeerium, Riia Miilitsavalitsus ja Läti rahvarinde Tautas Fronte maja vanalinnas.

Uudiseid tuli ka öötundidel.

Kell 00:35

Õhtulehe korrespondent teatas, et Raadiomaja juures on kaitsel sadakond inimest, sama palju on Telemaja juures. Teletorni liftid on üles tõstetud, meeskond on jäänud valvele.

Kell 01:10

Eesti Raadios esines Eesti peaminister Edgar Savisaar, kelle hinnangul ei saanud veel öelda, mis on riigipöörde saatus. Seda, kes suudab haarata initsiatiivi, pidi näitama lähemad 24 tundi.

Kell 01:21

BNS-i teatel oli Läti parlamendi lähikonnas kuulda tulistamist.

Kell 03:00

Eesti Raadio edastas sõnumi, et päeval kella poole neljaks kutsub Rahvarinne kõiki Vabaduse väljakule, kus demokraatia kaitseks toimub miiting „Diktatuur ei lähe läbi!“

Kell 04:13

USA teatas, et ei soovita oma kodanikel NSV Liitu sõita ja kutsub tungivalt koju oma praegu seal viibivad kodanikud.

Kell 5:45

Läti Raadio Riias ja telefonikeskjaam vallutatud.

Kell 8:20

Pihkvast läbi Luhamaa tulnud kolonn on jõudnud Kosele.

Kell 9:30

ALGAS EESTI VABARIIGI VALITSUSE ISTUNG

Kell 10:00

ÜLEMNÕUKOGU 46. ISTUNGJÄRGU 2. ISTUNG

1991. aasta lisaelarve teine lugemine. Arutelu katkestati.

Muudatused aktsiisimaksu seaduses. Arutelu katkestati.

Riigiminister Raivo Vare informatsioon olukorrast, kus Tallinnale mitmest suunast lähenevad sõjaväekolonnid.

VE NE KINDRALID KADR IORUS

Balti Sõjaväeringkonna ülema esimene asetäitja kindralleitnant Melnitsuk, Tondi diviisi ülem kindralmajor Tjutjunnikov ja Tallinna garnisoni ülem kontradmiral Belov nõuavad Eesti juhtidelt Arnold Rüütli, Ülo Nugiselt ja Edgar Savisaarelt Ülemnõukogu istungjärgu katkestamist ja allumist erikorraldustele. Eesti pool keeldub kategooriliselt neile kuuletumast.

NÕUPIDAMINE MAAVANEMATEGA

Arnold Rüütel oli Kadriorgu kutsunud maavanemad, linnapead ning maakondade ja linnade volikogude esimehed, et arutada, kuidas kõikjal kindlustada rahu ja kord pärast Eesti iseseisvusotsuse vastuvõtmist ülemnõukogus. Hommikul Nugise kabinetis, kus aru olid pidanud kümme kindrali ja poliitikut, oli Rüütel teada andnud, et iseseisvus on vaja välja kuulutada. Vastavat eelnõu hakkasid juristid seejärel ka ette valmistama.

Kadriorus toimunud nõupidamisega samal ajal oli Marju Lauristin jälle Toompeale kutsunud Tunne Kelami, Sirje Endre ja Vardo Rumesseni Eesti Komiteest. Neile näidati juristide koostatud eelnõu kavandit, millega nad aga nõus ei olnud. Vaidlused kestsid poolteist tundi, kuid aktis, millega täiskogu ette minna, kokku leppida ei suudetud.

Kell 16:00

MIITING TALLINNAS VABADUSE VÄLJAKUL

Rahvarinde korraldatud miitingul nõuti ülemnõukogult Eesti iseseisvuse kiiret väljakuulutamist. Laulis RAM, koori juhatas ka Torontost kohale lennanud Roman Toi.

Kell 16:24

Jätkus Eesti Komitee istung. Ülemnõukogust naasnud Tunne Kelam teatas, et neil õnnestus vältida iseseisvuse väljakuulutamist. Toompeale minnes oli komiteel oma projekt. See nägi ette ülemnõukogu ja Eesti Komitee liikmetest võrdsetel alustel uue kogu moodustamise, mille ülesandeks oli koostada kodakondsuseadus, Riigikogu valimiseadus ja ajutine põhiseadus. Iseseisvuse taastamisest polnud selles projektis sõnagi.

Kell 18

ÜLEMNÕUKOGU 46. ISTUNGJÄRGU 3. ISTUNG

Muudatused aktsiisimaksu seaduses. Jätkus eelnõu teine lugemine, seadus jäi vastu võtmata.

Esimesel lugemisel hakati arutama muudatusi sotsiaalmaksu seaduses. Eelnõu esimene lugemine lõpetati.

Pärast vaheaega tegi Arnold Rüütel ettepaneku **täiendada istungjärgu päevakorda otsuse eelnõuga Eesti riiklikust iseseisvusest ja poliitilisest staatusest.**

Otsuse eelnõu võeti istungjärgu päevakorda häältega 66 – 7 – 1.

Ettekande tegi ülemnõukogu asejuhataja Marju Lauristin, istungit erivolitustega juhatanud Ülo Nugis piiras küsimuse esitajate arvu üheksaga, kõnepidamiseks sai õiguse kuus saadikut.

Kell 23:02

Hääletusele pandi

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus

EESTI RIIKLIKUST ISESEISVUSEST

Ülemnõukogu otsustas: kinnitada Eesti Vabariigi riiklikku iseseisvust ja taotleda Eesti Vabariigi diplomaatiliste suhete taastamist, moodustada Põhiseaduse Assamblee delegerimise teel Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Eesti Kongressi poolt Eesti Vabariigi põhiseaduse väljatöötamiseks ja rahvahääletusele esitamiseks, ning viia läbi Eesti Vabariigi parlamendivalimised uue põhiseaduse järgi 1992. aasta jooksul.

Kell 23:03

Häältega 69 – 0 – 0 oli ajalooline otsus vastu võetud.

21. august 1991

RÜNNAK TALLINNA TELETORNILE

Hommikul tegid Pihkva dessantväelased katse hõivata teletorn. Õhtul lahkusid nad torni juurest ja öösel Tallinnast. Kui nad järgmisel õhtul Luhamaal piiri ületasid, olid nad Eesti elu pingestanud peaaegu kolm ööpäeva.

21. august 1991

LÄTI VABARIIK KUULUTAS VÄLJA ISESEISVUSE

Maailmale anti teada, et Läti on sõltumatu demokraatlik vabariik, kus suveräänne võim kuulub läti rahvale ja riikliku staatuse määrab Läti Vabariigi konstitutsioon 15. veebruarist 1922.

22. august 1991

**NSV LIIDU PRESIDENT MIHHAIL GORBATŠOV JÕUDIS
ÖÖSEL KELL 2:12 TAGASI MOSKVASSE**

22. august 1991

**ESIMESE RIIGINA TUNNUSTAS EESTI VABARIIGI
TAASISESEISVUMIST ISLAND**

22. august 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
NSV LIIDUS JA EESTI VABARIIGIS TOIME PANDUD
RIIGIPÖÖRDEKATSE TAGAJÄRGEDE LIKVIDEERIMISE
KOHTA**

Otsust hakati kohe täitma. Ametist vabastati nelja suure liiduettevõtte juhid, kellest kahe suhtes algatati kriminaalasi, Valitsuse korraldusel suleti raadiojaam „Nadežda“. 25. augustil lõpetati Interliikumise ja Töökollektiivide Ühendnõukogu ning töölismalevate, samuti NLKP vabariikliku organisatsiooni (Ööpartei) tegevus.

23. august 1991

**VENE NFSV PRESIDENT BORISS JELTSIN PEATAS
NLKP JA VENEMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI
TEGEVUSE VENE NFSV TERRITOORIUMIL**

23. august 1991

**RAUDTEE JA LAEVANDUS
EESTI VABARIIGI OMANDIKS**

Eesti Vabariigi Valitsus tühistas otsused, millega 1940. aastal oli raudtee ja laevandus antud Nõukogude Liidu omandisse ning 1965. aastal suur hulk ettevõtteid üleliidulisse alluvusse.

TALLINNAS VÕETI MAHA LENINI AUSAMMAS

Kell 16 tõsteti seest tühi kaju aluselt, pandi kasti ja viidi lattu.

24. august 1991

**VENE NFSV TUNNUSTAS
EESTI VABARIIGI ISESEISVUST**

25. august 1991

**ESIMESE LÄÄNE SUURRIIGINA TUNNUSTAS
EESTI ISESEISVUST PRANTSUSMAA**

25. august 1991

**MIHHAIL GORBATŠOVIL TULI NLKP PEASEKRETÄRI
AMETIKOHAGA HÜVASTI JÄTTA**

26. august 1991

EESTI VABARIIGI VALITSUSE KORRALDUS nr 270-k

Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee (Eesti NSV KGB) esimehel Rein Sillaril tuli korralduse järgi samast kuupäevast peatada temale alluva organi tegevus kuni Vabariigi Valitsuse erikorralduseni, ruumid sulgeda ja pitseerida, erisidevahendid aga vastava nimekirja järgi sulgeda ja likvideerida.

28. august 1991

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus

VABARIIGI VALITSUSE ERIVOLITUSTEGA ESINDAJA KOHTA KIRDE-EESTIS

Eriivolitused Vabariigi Valitsuse esindamiseks Kirde-Eestis sai Tiit Vähi.

28. august 1991

VABARIIGI VALITSUS ANDIS KORRALDUSE VÕTTA ÜLE EESTIS ASUVAD SÕJAKOMISSARIAADID

29. august 1991

NLKP TEGEVUS PEATATUD

NSV Liidu Ülemnõukogu otsusega nr 2371-I peatati NLKP tegevus kogu NSV Liidu territooriumil, siseministeeriumi volitati tagama partei materiaalse väärtuste ja arhiivide säilimine, pangaasutustel aga katkestada kõik operatsioonid NLKP fondidega.

29. august 1991

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU KUULUTAS OMA OTSUSEGA EESTIS ASUVATE LIIDULISE JA LIIDULIS-VABARIIKLIKU ALLUVUSEGA ETTEVÕTETE, ASUTUSTE JA ORGANISATSIOONIDE VARA EESTI VABARIIGI OMANDIKS

2. september 1991

TUNNUSTUS AMEERIKA ÜHENDRIIKIDELT

USA president George Bush teatas Balti riikide iseseisvuse tunnustamisest ja nendega diplomaatiliste suhete taastamisest.

3. september 1991

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus

EESTI VABARIIGI PÕHISEADUSE ASSAMBLEE TÖÖÜLESANNETEST JA TÖÖKORRALDUSEST

Otsustati, et Põhiseaduse Assamblee on normiloova õiguseta organ, kelle ülesanne on välja töötada Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu. Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu Ülemnõukogule esitamise tähtaeg on 1991. aasta 15. november.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus

PÕHISEADUSE ASSAMBLEE VALIMISTEST

Otsustati, et Põhiseaduse Assamblee on 60-liikmeline. Ülemnõukogu valib oma liikmete hulgast 30 assamblee liiget ning Eesti Kongress samuti 30 liiget. Valimised ülemnõukogus viiakse läbi üksiku ülekantava hääle meetodil 5. septembri istungil.

3. september 1991

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus EESTI VABARIIGI KAITSEJÕUDUDE MOODUSTAMISE KOHTA

Otsustati taasluua kaitsejõud, mis komplekteeritakse üldise kaitseteenistuse kohustuse alusel. Vabariigi Valitsusel lõpetada 1991. aasta 1. oktoobriks ettevalmistused Eesti Vabariigi Kaitseministeeriumi moodustamiseks ning valmistada ette seaduseelnõu üldise kaitseteenistuse kohustuse kohta.

4. september 1991

KGB TEGEVUS EESTIS LÕPETATI

Eesti Vabariigi peaminister Edgar Savisaar ja NSV Liidu Riikliku Julgeoleku Komitee (KGB) esimees Vadim Bakatin kirjutasid Moskvas alla Eesti Vabariigi Valitsuse, NSV Liidu KGB ja Eesti NSV KGB vastastikuste kohustuste protokollile KGB opeatiivtegevuse lõpetamiseks Eestis.

4. september 1991

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus EESTI VABARIIGI KODANIKU ISIKUTUNNISTUSE KOHTA

Otsustati, et isikutunnistusega seonduvate küsimuste lahendamine ei kuulu kohaliku omavalitsuse organite pädevusse. Valitsusel esitada 10 päeva jooksul ettepanekud Eesti Vabariigi kodaniku isikutunnistuse kehtestamisega seotud küsimuste lahendamiseks.

4. september 1991

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus MÕNEDE EESTI VABARIIGI KAITSEJÕUDUDE TAASTAMISEGA SEOTUD PÕHIKÜSIMUSTE KOHTA

Otsustati tunnistada õigustühiseks ENSV Rahvakomissaride Nõukogu otsus 29. augustist 1940, mille alusel oli antud Eesti sõjavägi NSVL relvajõudude koosseisu, ja NSVL relvajõudude väejuhatuse survele vastu võetud 1940. aasta seadlused Kaitseliidu likvideerimise kohta.

4. september 1991

Eesti Vabariigi Valitsuse määrus EESTI VABARIIGI RIIKLIKU KODAKONDSUSAMETI MOODUSTAMISE KOHTA

EVRKA (Eesti Kodakondsusamet) moodustati Eesti Vabariigi justiitsministri valitsemisalas.

5. september 1991

NÕUKOGUDE LIIDU VIIMANE KÕRGEIM RIIGIVÕIMUORGAN LÕPETAS TEGEVUSE

NSV Liidu Presidendi Mihhail Gorbatšovi ettepanekul võttis NSV Liidu Rahvasaadikute Kongress vastu otsuse enda laialisaamiseks.

6. september 1991

NSV LIIT TUNNUSTAS EESTI VABARIIGI ISESEISVUST

7. september 1991

EESTI KONGRESSI VI ISTUNGJÄRK

Võeti vastu Eesti Kongressist Põhiseaduse Assambleesse valitava liikmete valimise eeskiri ning „Eesti Kongressi otsus Põhiseaduse Assambleest“. Eesti Kongressi saadikute hulgast valiti 30 liiget Põhiseaduse Assambleesse.

8. september 1991

„VABADUSE LAUL“ TALLINNA LAULUVÄLJAKUL

Rahvarinde suurüritus tõi jälle kokku arvuka rahvahulga, kes tuli hüvasti jätma pea kaks inimpõlve kestnud ajaloo perioodiga.

9. september 1991

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus

EESTI VABARIIGI PÕHISEADUSE ASSAMBLEE VALIMISTULEMUSTE KINNITAMISE KOHTA

9. september 1991

EESTI VABARIIGI VALITSUSE KORRALDUS nr 298-k

Eesti NSV Riikliku Julgeoleku Komitee likvideerimisega seotud küsimuste lahendamiseks moodustati valitsuskomisjon.

10. september 1991

BALTI RIIGID VÕETI EUROOPA JULGEOLEKU- JA KOOSTÖÖORGANISATSIOONI (OSCE) LIIKMEKS

12. september 1991

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsused

ENNETÄHTAEGSETE VALIMISTE KOHTA KIRDE-EESTIS

Putšistidega kaasa läinud Kirde-Eesti linnades Kohtla-Järvel, Narvas ja Sillamäel otsustati korraldada linnavolikogu ennetähtaegne valimine, ning Jõhvi Linna Rahvasaadikute Nõukogu valimine.

13. september 1991

PÕHISEADUSE ASSAMBLEE AVAISTUNG

Assamblee juhatajaks valiti Tõnu Anton, asejuhatajateks Lauri Vahtre ja Ülo Uluots. Moodustati 7 teematoimkonda.

17. september 1991

**BALTI RIIGID SAID ÜHINENUD RAHVASTE
ORGANISATSIOONI LIIKMEKS IDA-EUROOPA
REGIOONIS**

Eesti esimeseks alaliseks esindajaks ÜRO juures sai Ernst Jaakson.

18. september 1991

**BALTI RIIKIDELE ANTI EUROOPA NÕUKOGUS
ERIKÜLALISE STAATUS**

18. september 1991

EESTI OLÜMPIAKOMITEE SAI TAAS ROK-i LIIKMEKS

21. september 1991

**TALLINNAS VIIDI VIIMAST KORDA TÄIDE
KOHTUOTSUSEGA MÕISTETUD SURMANUHTLUS**

26. september 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus
EESTI VABARIIGI DIPLOMAATILISTE ESINDUSTE
JUHTIDE AMETISSE NIMETAMISE JA ÄRAKUTSUMISE
KOHTA**

1. oktoober 1991

52 AASTA JÄREL TAAS EESTI POSTMARGID

Eesti Post emiteeris Eesti uute postmarkide „Vapisarja“, milles kokku 9 kupüüri.

3. oktoober 1991

TEMA PÜHADUS DALAI-LAAMA EESTIS

Esimene visiit kestis kolm päeva. Nagu ka kaks järgmist aastatel 2001 ja 2011. Dalai-laama on olnud üks järjekindlamaid esindamata rahvaste õiguste eest võitlejaid.

12. oktoober 1991

ASUTATI EESTI RAHVA-KESKERAKOND

17. aprillist 1993 Eesti Keskerakond.

17. oktoober 1991

EESTI VABARIIGI MAAREFORMI SEADUS

23. oktoober 1991

KOHTUTE SEADUS

EESTI VABARIIGI KOHTUNIKU STAATUSE SEADUS

26. oktoober 1991

**ASUTATI ÕIGUSVASTASELT REPRESSEERITUTE
RAHVUSLIK ERAKOND (ÕRRE)**

31. oktoober 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus
EESTI KROONI KATTEVARA KOHTA**

6. november 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
EESTI VABARIIGI KODAKONDSUSE KOHTA**
Ülemnõukogu pidas vajalikuks rakendada Eesti Vabariigi 1938. aasta „Kodakondsuse seadus“.

7. november 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus
EESTI RAHVUSKULTUURI FONDI NÕUKOGU LIHKMETE
KINNITAMISE KOHTA**

18. november 1991

**ÜLEMNÕUKOGU OTSUSEGA KEHTESTATI PIIRIL
ALATES 1. DETSEMBRIST ISIKUKONTROLL**

21. november 1991

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi otsus
EESTI VABARIIGI, LEEDU VABARIIGI JA LÄTI
VABARIIGI PARLAMENTIDE VAHELISE ASSAMBLEE
(BALTI ASSAMBLEE) KOHTA**

21. november 1991

ASUTATI RAHVUSLIK KOONDERAKOND ISAMAA (I)

5. detsember 1991

**Eesti Vabariigi seadus
VARA VÕÕRANDAMISE ÕIGUSVASTASUSE TÕENDAMISE
LIHTSUSTATUD KORRA KEHTESTAMISE KOHTA**

7. detsember 1991

ASUTATI EESTI PENSIONÄRIDE JA PEREDE LIIT (EPPL)

8. detsember 1991

**VENEMAA, UKRAINA JA VALGEVENE PRESIDENDID
SÕLMISID BELOVEŽJE LEPINGU, MILLEGA
OTSUSTATI NÕUKOGUDE LIIT LAIALI SAATA**

8. detsember 1991

ASUTATI EESTI KOONDERAKOND (EK)

9. detsember 1991

ASUTATI ERAKOND EESTI ROHELISED (ER)

25. detsember 1991

**MIHHAIL GORBATŠOV ASTUS NÕUKOGUDE LIIDU
PRESIDENDI AMETIKOHALT TAGASI**

26. detsember 1991

AJALOOLINE EESTI LIPP TOODI PEIDIKUST VÄLJA

Esimese Eesti lipu, ajaloolise sini-must-valge, mis 4. juunil 1884 oli Eesti Üliõpilaste Seltsi lipuna õnnistatud Otepää kirikus, tõi Vaimastvere valla Kõola küla Läänemardi talu korstna jalamist välja perekond Kork. Hermeetiliselt suletud kastis oli lipp peidus olnud rohkem kui 48 aastat. 24. veebruaril 1992 anti lipp üle Eesti Üliõpilaste Seltsile.

26. detsember 1991

**NSV LIIDU ÜLEMNÕUKOGU VABARIIKIDE NÕUKOGU
DEKLARATSIOONIGA nr 142-H JÕUSTUS NÕUKOGUDE
LIIDU LAGUNEMINE**

Deklaratsioon tunnustas endiste liiduvabariikide iseseisvust ja nende asutatud Sõltumatute Riikide Ühendust (SRÜ), mille liikmeks soovijaid oli juba 11. Sellega lakkas NSV Liit olemast.

1992

16. jaanuar 1992

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
PÕHISEADUSE ASSAMBLEE TÖÖ KOHTA**

Ülemnõukogu tegi Assambleele ülesandeks viia koostöös justiitsministri Jüri Raidla poolt juhitud ekspertgrupiga ja teiste ekspertidega põhiseaduse eelnõusse vajalikud muudatused ja täiendused enne selle üleandmist Eesti Vabariigi Ülemnõukogule.

16. jaanuar 1992

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
MAJANDUSLIKU ERIOLUKORRA KEHTESTAMISE
KOHTA**

Otsustati kehtestada majanduslik eriolukord kuni Eesti Vabariigi põhiseaduse vastuvõtmiseni, kuid mitte kauemaks kui kolmeks kuuks.

11. veebruaril otsustas ülemnõukogu oma 16. jaanuari otsuse kehtetuks tunnistada.

23. jaanuar 1992

**EDGAR SAVISAARE AVALDUS VALITSUSE ERRUMINEKU
KOHTA**

Peaminister Savisaar mõistis, et opositsioonil pole küll piisavalt hääli valitsuse kukutamiseks, kuid ka valitsusel ja teda toetavatel rahvasaadikutel puudub piisav enamus oma poliitilise tahte teostamiseks.

27. jaanuar 1992

EESTI VABARIIGI KAITSETEENISTUSE SEADUS

30. jaanuar 1992

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus EESTI VABARIIGI VALITSUSE AMETISSE NIMETAMISE KOHTA

Valitsuse esimeheks (peaministriks) kinnitati Tiit Vähi.

2. veebruar 1992

EESTI KONGRESSI VII ISTUNGJÄRK

Otsuses „Riigivõimust Eestis“ nõudis kongress ülemnõukogult hiljemalt 24. veebruariks 1992 hääleõiguse äravõtmist ülemnõukogu liikmetelt, kes pole Eesti Vabariigi kodanikud. Vastu võeti otsus „Eesti Vabariigi Kodakondsuse seaduse taaskandamise kohta.“ Kongressi seisukoht oli, et kuna vastutust valminud põhi-seaduse eelnõu eest kannab Põhiseaduse Assamblee, pole kellelgi õigust selle muutmiseks enne eelnõu esitamist rahvahääletusele.

19. veebruar 1992

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu seadus KOHTUVÄLISELT REPRESSEERITUD JA ALUSETULT SÜÜDIMÕISTETUD ISIKUTE REHABILITEERIMISE KOHTA

26. veebruar 1992

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus

KODAKONDSUSE SEADUSE RAKENDAMISE KOHTA

Ülemnõukogu otsustas Eesti Vabariigi „Kodakondsuse seaduse“ rakendada 1940. aasta 16. juunil kehtinud redaktsioonis.

11. märts 1992

EESTI VABARIIGI PÕLLUMAJANDUSREFORMI SEADUS

11. märts 1992

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU MÕNEDE

LIHKMETE SAADIKUVOLITUSTE LÕPETAMISE KOHTA

NSV Liidu relvajõududest valitud nelja saadiku volitused lõpetati, kuna nende osavõtt ülemnõukogu tööst oleks vastuolus Eesti riikliku staatusega.

22. märts 1992

EESTI KONGRESSI VIII ISTUNGJÄRK

Otsustati: „Kui Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ei suuda 16. aprilliks 1992 võtta vastu otsust Eesti Vabariigi põhiseaduse eelnõu rahvahääletusele paneku ja Riigikogu valimiste kohta, korraldab Eesti Kongress põhiseaduse rahvahääletuse koos küsimusega ülemnõukogu volituste lõpetamise kohta ja viib läbi Riigikogu valimised.“

23. märts 1992

EESTI VABARIIGI HARIDUSSEADUS

6. aprill 1992

EESTI VABARIIGI RIIGIKOGU VALIMISSEADUS

12. aprill 1992

ASUTATI PÕLLUMEESTE KOGU (PK)

20. aprill 1992

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
PÕHISEADUSE ASSAMBLEE POOLT ESITATUD
PÕHISEADUSE EELNÕU KOHTA**

1992. aasta 18. veebruaril Ülemnõukogule esitatud põhiseaduse eelnõu otsustati panna rahvahääletusele Põhiseaduse Assamblee poolt 1992. aasta 13. aprilliks tehtud parandustega.

13. mai 1992

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
EESTI VABARIIGI PÕHISEADUSE RAKENDAMISE
SEADUSE EELNÕU RAHVAHÄÄLETUSELE PANEMISE
KOHTA**

Ülemnõukogu poolt 1992. aasta 13. mail heakskiidetud Eesti Vabariigi põhiseaduse rakendamise seaduse eelnõu otsustati panna rahvahääletusele.

20. mai 1992

EESTI VABARIIGI RAHASEADUS

**Eesti Vabariigi seadus
EESTI KROONI TAGAMISE KOHTA**

EESTI VABARIIGI VÄLISVALUUTASEADUS

20. mai 1992

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
EESTI VABARIIGI PÕHISEADUSE EELNÕU,
PÕHISEADUSE RAKENDAMISE SEADUSE EELNÕU JA
NENDEGA KAASNEVA LISAKÜSIMUSE
RAHVAHÄÄLETUSE KORRALDAMISE KOHTA**
Rahvahääletus viia läbi 28. juunil 1992.

24. mai 1992

EESTI KONGRESSI IX ISTUNGJÄRK

Istungjärgu päevakorras oli Eesti Kongressi saadiku süümevanne ja selle andmise kord. Kongress otsustas: „Oma ülesannete edukaks täitmiseks peab Eesti Kongress vajalikuks vastumeetmete võtmist okupatsiooni varjatud järeilmõjude vastu. Seda ülesannet teenib saadiku süümevanne.“

3. juuni 1992

EESTI VABARIIGI KODANIKUKAITSESEADUS

11. juuni 1992

**Eesti Vabariigi seadus
AVALDUSTE ESITAMISE TÄHTAEGADE ENNISTAMISE
KORRAST ÕIGUSVASTASELT VÕÕRANDATUD VARA
TAGASTAMISEL JA KOMPENSEERIMISEL**

11. juuni 1992

**EESTI VABARIIGI PÕHISEADUSE EELNÕUST
TULENEVATE EELNÕUDE VÄLJATÖÖTAMISEST**

20. juuni 1992

ALGAS ÜLEMINEK EESTI KROONILE

Kolme päeva jooksul vahetati rublad kroonideks ja 23. juunist alates oli Eestis ainus seaduslik maksevahend Eesti kroon.

28. juuni 1992

**EESTI VABARIIGI PÕHISEADUSE JA PÕHISEADUSE
RAKENDUSSEADUSE RAHVAHÄÄLETUS**

Eesti Vabariigi Valimiskomisjoni tegi kindlaks, et rahvahääletusest võttis osa 446 708 hääleõiguslikku kodanikku, kellest põhiseaduse ja põhiseaduse rakendusseaduse eelnõude poolt hääletas 407 867 ehk 91,31%.

9. juuli 1992

VABARIIGI PRESIDENDI VALIMISE SEADUS

9. juuli 1992

**Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus
RIIGIKOGU JA VABARIIGI PRESIDENDI
VALIMISTE KOHTA**

Kuulutada välja Riigikogu ja Vabariigi Presidendi valimised ning määrata valimispäevaks pühapäev, 20. september 1992.

27. august 1992

EESTI VABARIIGI ÜHISTUSEADUS

14. september 1992

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU OLI RAHVA TAHE TÄIDE VIINUD

18. märtsil 1990 viieks aastaks volitused saanud ülemnõukogu lõpetas seadusandliku tegevuse. Pisut vähem kui kahe ja poole aastaga oli ülemnõukogu vastu võtnud kokku 1384 õigusakti. Neist oli seaduseid 155 ja otsuseid 483, sealhulgas 104 seadust ja 195 otsust, mis võeti vastu veidi rohkem kui aasta jooksul pärast riikliku iseseisvuse taastamist 20. augustil 1991. Kõik valdkonnad olid reguleeritud, Eesti Vabariik sai moodustada oma põhiseaduslikud riigivõimuorganid ja toimima hakata.

Rahva tahe oli täide viidud.

20. september 1992

EESTI VABARIIGI PRESIDENDI OTSESED VALIMISED

Riigikogu valimiste päeval tuli hääleõiguslikel Eesti kodanikel valida ka Vabariigi President. 20. augustil 1992 olid kandidaatideks registreeritud Lennart Meri, Arnold Rüütel, Rein Taagepera ja Lagle Parek. President jäi otsestest valimistel valimata, sest keegi ei saanud üle 50% häältest. Valimisteks Riigikogus kanti hääletusedelitele kaks rohkem hääli saanud kandidaati Arnold Rüütel (41,7714% häältest) ja Lennart Meri (29,5167% häältest).

RIIGIKOGU VALIMISED

VII Riigikogu 101 liiget valiti erandkorras vaid kolmeks aastaks. Valimistel osales 8 valimisliitu, 9 erakonda ja valimisühendust ning 25 üksikkandidaati. Mandaate said üldse 9 nimekirja, neist valimisliidud Isamaa 29 kohta, Kindel Kodu 17 ja Rahvarinne 15.

26. september 1992

EESTI KONGRESSI X ISTUNGJÄRK

Kongress deklareeris: „Seoses Riigikogu valimistega on Eesti Kongressi volitused põhiseadusliku riigivõimu taastamisel lõppenud alates Riigikogu volituste väljakuulutamisest.“

5. oktoober 1992

EESTI VABARIIGI VII RIIGIKOGU AVAISTUNG

30. septembril oma volitustesse astunud Riigikogu valis esimeheks Ülo Nugise, aseesimeesteks Tunne Kelami ja Edgar Savisaare.

EESTI VABARIIGI PRESIDENTI VALIMISED RIIGIKOGUS

Lennart Meri sai 59 häält, Arnold Rüütel 31 häält. 11 valimissedelit tunnistati kehtetuks. Neljaks aastaks valiti Vabariigi Presidendiks Lennart Meri.

6. oktoober 1992

**VABARIIGI PRESIDENT LENNART MERI
ANDIS RIIGIKOGU EES AMETIVANDE**

7. oktoober 1992

**RIIGIKOGU VÕTTIS VASTU PÕHISEADUSLIKU
RIIGIKORRA TAASTAMISE DEKLARATSIOONI**

Eesti Vabariigi eksiilvalitsuse peaminister Vabariigi Presidendi ülesandeis Heinrich Mark teatas Riigikogu ees eksiilvalitsuse tegevuse lõpetamisest.

8. oktoober 1992

**EESTI VABARIIGI EKSIILVALITSUSE PEAMINISTER
VABARIIGI PRESIDENDI ÜLESANDEIS HEINRICH MARK
ANDIS PRESIDENDIVOLITUSED ÜLE VASTVALITUD
VABARIIGI PRESIDENDILE LENNART MERILE**

Põhiseaduslik riigivõim Eestis on taastatud.

ALLIKAD

Eesti NSV Ülemnõukogu XI koosseisu erakorralise 8. istungjärgu stenogramm

Valikogumik Eesti NSV Ülemnõukogu XI koosseisu poolt vastuvõetud seadusandlikest aktidest

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu erakorralise 46. istungjärgu stenogramm

Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ülemnõukogu ja Valitsuse Teataja (valikuliselt)

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu ja Valitsuse Teataja (valikuliselt)

Riigi Teataja (valikuliselt)

Juhan Aare. **Fosforiidisõda 1971 – 1989**. Kirilille kirjastuse AS, Tallinna Raamatutrükikoda 1999

Küllo Arjakas. **Eesti lipp**. Menu Kirjastus 2013

Küllo Arjakas. **Kui väikesed olid suured**. Balti kett 25. Printon 2014

Sirje Endre, Mart Laar, Urmas Ott. **Teine Eesti**. Eesti iseseisvuse taassünd 1986 – 1991. Kirjastus SE & JS, Tallinn 1996

Mati Graf. **Kalevipoja kojutulek: 1978. aasta poliitilisest pööripäevast 1988. aasta suveräänsusdeklaratsioonini**. Argo 2008

Mati Graf. **Impeeriumi lõpp ja Eesti taasiseseisvumine 1998 – 1991**. Argo 2012

Rein Järlik. **Kui taastasime Eesti iseseisvuse**. Bookmill 2008

Rein Järlik. **Rahva tahte täideviijad**. 20. Augusti Klubi, Bookmill 2014

Henn Karits, Aadu Jõgiaas. **Leegitseval piiril**. MTÜ Eesti Kodukaitse Ajaloo Selts. Tallinna Raamatutrükikoda 2012

Tiit Made. **Eestlaste vabanemise tee**. Printon 2014

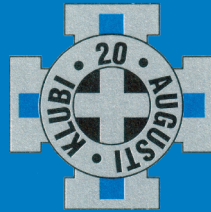
Arnold Rüütel. **Tuleviku taassünd**. Ilo print 2001

Madis Salum. **Tagasiteel tulevikku**. Pärnu 2005

Edgar Savisaar. **Peaminister**. Eesti lähiajalugu 1990 – 1992. Tartu: Kleio 2004

- Tarmo Vahter. **Vaba riigi tulek** 1991, kuus otsustavat kuud. Tallinn 2011
- Tarmo Vahter. **"Karuks istus vangitornis..."** 1980 – aasta, mis raputas Eestit. Tallinna Raamatutrükikoda 2015
- Heinrich Valk. **Pääsemine helgest tulevikust.** Trükikoda OÜ Greif 2010
- Eesti ajalugu.** Autorite kollektiiv. Avita 2017
- Eesti Kongress:** siis ja praegu. Koostaja ja toimetaja Eve Pärnaste. Riigikantselei, SE & JS 2000
- Eesti Kongress 15.** Teaduskonverents Eesti Rahvusraamatukogus 12. märtsil 2005. Koostaja Eve Pärnaste. Kultuuriselts Hirvepark, SE & JS 2005
- Eestimaa Rahvarinne 30.** Artiklite kogumik. Rahvarinde muuseum, MTÜ Rahvarinde pärimusselts. Tallinna Raamatutrükikoda 2018
- Kaks otsustavat päeva Toompeal** (19. – 20. august 1991). 20. Augusti Klubi ja Riigikogu Kantselei. AS Pakett Trükikoda 1996
- Kuidas me pääsesime helgest tulevikust.** Intervjuude kogumik. Küsitlējad-koostajad Rein Ruutsoo, Arvo Junti, Peet Kask. Dipri OÜ 2016
- Mitme tule vahel.** Meenutusi, pildistusi, arutlusi, analüüse. Koostanud ja toimetanud Lehte Hainsalu ja Rein Järlik. 20. Augusti Klubi. Bookmill 2011
- Omariiklust taastamas.** Koostaja Heino Kostabi. AS Rebellis 2000
- Riikliku iseseisvuse taastamine parlamentaarsel teel aastatel 1990 – 1992.** Konverentsi ettekannete kogumik. Koostaja Ants Veetõusme. 20. Augusti Klubi. Bookmill 2019
- Meie vabaduse mitu nägu.** Konverentsi ettekannete kogumik. Koostanud ja toimetanud Lehte Hainsalu ja Rein Järlik. 20. Augusti Klubi. Bookmill 2013
- 90 aastat Eesti elu.** Konverentsi ettekannete kogumik. Koostanud ja toimetanud Lehte Hainsalu ja Rein Järlik. 20. Augusti Klubi. Bookmill 2013
- Perioodika 1978 – 1992** (valikuliselt):
Rahva Häääl, Noorte Häääl, Päevaleht, Öhtuleht, Edasi, Postimees, Sirp ja Vasar, Akadeemia, Tuna

Teemakohased internetileheküljed

ISBN 978-9949-9565-6-2

9 789949 956562